

ADATTÁR.

ADATOK A GYÖNGYÖSSY-CSALÁD TÖRTÉNETÉHEZ.

(Első közlemény.)

I.

A Gyöngyössy-Horváth-család nemeslevele.

Nos Rudolphus Secundus Dei Gratia electus Romnoraum imperator semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae, Ramae, Seruiae, Galitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc: Rex Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae, ac superioris et inferioris Silesiae, Virtenbergae et Thekae, Princeps Sueviae Comes, Habsburgi Tyrolis Ferreti Kyburgi et Goritiae, Landgravius Alsatae Marchio Sacri Romani Imperij supra Anasum Burgouiae, ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Sclauonicae Naonis et Salinarum. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod cum inter alia praecipua officij nostri Imperialis munia illud potissimum nobis obseruetur, ut fideles subditos nostros, qui sese nobis in nostri, et patriae gratiam variis virtutum ornamentis commendatos praestare student, Caesarea ac Regia munificentia nostra prosequamur, eorumque nomen et recte facta ab humana obliuione vindicantes adeoque immortalitati consecrantes eo illis ad maiora etiam ineunda animum accendamus, libenter effusaque voluntate laudabili huic maiorum nostrorum consuetudini, siue quia ita nobis diuinitus attributum est, siue quia longo usu compertum est illa demum tutissima esse Regnorum praesidia, quae in animis subditorum larga munificentia Principum collocantur insistimus. Cum igitur obhoc tum vero attentis et consideratis fidelitate et fideiibus seruitiis, fidelis nostri Agilis Georgii *Horuáth*, quae idem Sacrae primum Regni Hungariae Coronae et deinde Maiestati nostrae pro locorum et temporum diversitate fideliter exhibuisse et impendisse, ac in futurum quoque exhibere et impendere velle dicitur. Eundem Georgium *Horuáth*

ac per eum consortem nec non *Michalem Horuáth* affinem eius e statu et conditione ignobili, in qua hactenus perstitisse dicuntur de Regiae nostrae potestatis plenitudine et gratia speciali exemptos in caetum et numerum verorum et incubitorum Regni nostri Hungariae . . . . . duximus cooptandos annumerandos et adscribendos. Annuentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes ut ipsi a modo imposterum omnibus illis gratiis, honoribus, indultis, privilegiis, libertatibus, iuribus praerogativis et immunitatibus, quibus caeteri veri et indubitati Regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum Nobiles, hactenus quomodolibet de iure vel consuetudine usi sunt et gavisii utunturque et gaudent, uti, frui et gaudere possint et valeant, heredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universae valeant et possint. In cuius quidem nostrae erga ipsos exhibitae gratiae et clementiae ac liberalitatis testimonium veraeque et indubitatae Nobilitatis signum haec arma sive Nobilitatis insignia: Scutum videlicet militare erectum caelestini coloris, cui integer aurei coloris leo, ore patulo, lingua exerta candaque bifurcata erecta, ac in dextrum scuti latus conversus, posterioribus pedibus dispositis insistere, anterioribus vero levo protenso cruore madens caput Turcicum per auriculam apprehensum tenere, dextroque elevato bipennem nudum vibrare conspicitur. Scuto incumbentem galeam militarem clausam Regia corona dimidium priori per omnia conformem leonem producento ornatam. A summitate vero sive cono galeae laciniis seulemniscis hinc auraei et caelestini, illinc similiter auraei et caelestini colorum in scuti oram defluentibus illudque optime exornantibus, prout haec omnia in capite seu principio praesentium literarum nostrarum pictoris manu et artificio propriis suis coloribus recte depicta esse cernuntur. Eidem *Georgio Horuáth* ac per eum consorti, nec non *Michaeli Horuáth affini eius* ipsorumque heredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, gratiose danda duximus et conferenda. Decernentes et ex certa nostra scientia animoque deliberato concedentes, ut ipsi a modo in posterum futuris semper temporibus, eadem arma sive Nobilitatis insignia, instar aliorum Regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum Nobilium sub iisdem iuribus praerogativis, indultis, libertatibus et immunitatibus, quibus iidem vel natura vel ex consuetudine usi sunt et gavisii, utunturque et gaudent ubique in praeliis certaminibus hastiludiis, torneamentis duellisque monomachiis ac aliis omnibus et quibusvis exercitiis militaribus et nobilitariis nec non sigillis, velis, cortinis, auleis, annulis, vexillis, clipeis, tentoriis, domibus sepulchris: generaliter vero in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae et sincerae Nobilitatis titulo, quo eos ac heredes ipsorum utriusque sexus universos ab omnibus cuiuscumque e status dignitatis, conditionis et praeminentiae homines existant insignitos dici, nominari haberique et reputari volumus ferre: gestare illisque uti, frui et gaudere possint et valeant heredesque et posteritates ipsorum utriusque sexus universae valeant atque possint. Imo damus et concedimus praesentium pervigorem. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras Secreto sigillo nostro, quo ut Rex Hungariae utimur impendenti communitas. Eidem *Georgio Horuáth* ac per eum dictis consorti et affini eius, ipsorumque haere-

dibus et posteritatibus utriusque sexus universis gratiose dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti: Reverendi Johannis Kuthassy electi Episcopi Jauriensis locique eiusdem comitis perpetui Consilarii et Aulae nostrae summi Cancellarii in arce nostra Regia Pragensi ultima die mensis Aprilis Anno domini Millesimo quingentesimo Nonagesimo tertio, Regnorum nostrorum Romani decimo octavo Hungariae et aliorum vigesimo primo Bohemiae vero anno similiter decimo octavo. Venerabilibus in Christo patribus dominis Gaspare Sztankovachky Zagrabiensis, Martino Pethe de Hetes Varadiensis, Joanne Chereody electo quinque Ecclesiensi Francisco Forgách de Ghymes electo Vespremiensis Praefato Joanne Kuthassy etc. Rudolphus Kuthassy.

1. Jegyzet. Rudolf római császár és magyar király Horváth Györgyöt és feleségét, valamint rokonát, Mihályt, *György kiváló érdemeinél fogva* nemességgel tünteti ki. A nemesi levél Prágában, 1593-ban április 30-ikán kelt. A pontozott helyeken az okirat olvashatatlan.

II.

Gyöngyössy-Horváth János királyilag megerősített zálogos levele.

Nos Ferdinandus dei gratia electus Romanorum imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae etcetera rex etcetera . . . Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis. Quod pro parte et in personis fidelis nostri egregii *Joannis Horuath alias Gyöngyösy* et nobilis dominae *Catharinae Diák* exhibitae sunt nobis et praenotatae quedam literae fidelium nostrorum honorabilium Conventus Ecclesiae S. Crucis, de *Lelesz* fassionales in simplici papyro ex duobus arcubus seu ternionibus conglutinatis constantes patenter confectae sigilloque eiusdem Conventus authentico a tergo impressive communitae, quibus mediantibus fidelis noster egregius *Joannes Agárdi de Nagy Agárd* totalem et integram unam domum seu Curiam suam nobilitarem in oppido *Unguar* vocato extractam inque Comitatu de *Vng* existentem habitam, actres suas vineas liberas et exemptitias in promontorio eiusdem oppido *Vngvar* sitas, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet eiusdem *Joanni Horuath* aliter *Gyöngyösy* et *Catherinae Diák consorti suae* eorundemque haeredibus et posteritatibus, successoribusque et legatariis utriusque sexus universis, omni eo jure libertateque et immunitate quibus idem *Joannes Agardy* eandem et eadem tenebat et possidebat, in et *pro sexingentis florennis hungaricis* titulo pignoris certis ex respectibus modisque et conditionibus, in iisdem literis fassionalibus clarius contentis et expressis dedisse obligasse et inscripsisse per manusque defacto tradidisse et assignasse dignoscebatur, tenoris infrascripti. Supplicatum propterea Maiestati nostrae humiliter exstitit, pro parte et in personis praefati *Joannes Horuath aliter Gyöngyösy dictaeque Consortis suae Catharinae Diák*, quatenus eadem literas fassionales omniaque et singula in eisdem contenta, ratas, gratas et accepta habentes, literisque nostris inseri et inscribi facientes, prae-

missae, temporanae dationi, obligationi et inscriptioni, per manusque de facto traditioni et assignationi, aliisque omnibus et singulis, in iisdem literis fassionalibus clariis denotatis et expressis, nostrum regium consensum benevolum pariter et assensum praebere dignaremur. Quorum quidem literarum tenor talis est: Nos Stephanus Thelekessy Praepositus et conventus Ecclae S. Crucis de Lelesz memoriae commendamus per praesentes significantes quibus expedit universis. Quod egregius *Joannes Agardy de Nagy Agard*, frater scilicet consanguineus generationalisque et condivisionalis Nobilis quondam *Georgii Szalonthay de eadem Nagy Agard* ab una parte, vero ab altera Nobilis *Joannes Horuath alias Gyöngyösy* coram nobis personaliter constituti, ac praefatus Joannes Agardi oneribus et quibuslibet gravaminibus universorum fratrum, sororum, proximorum et consanguineorum generationaliumque et condivisionalium suorum, haerendum item posteritatum et successorum suorum, ac aliorum etiam quorumlibet, quos videlicet subscriptum tangeret, tangerere et concernere posset negotium quomodolibet nunc vel in futurum in toto et per omnia in se suosque haeredes et successores quoslibet, ac cuncta bona et jura sua possessionaria receptis et levatis sponte et libere unaeque vocis ipsorum ministerio extiterunt confessi, et primo quidem ac praecipue per praefatum *Joannem Agárdy* extitit confessum pariterque relatam hunc in modum. Quod ipse pro certis et perarduis atque adeo rationalibus evidentibusque et urgentissimis negotiis et necessitatibus suis sub levantes, potissimum autem tolerandis expensis in recuperatione et ad stipitem reductione certorum bonorum et jurium suorum possessionarium a se jam pridem abalienatorum, matura et exacta intra se deliberatione praehabita, *totalem et integram unam domum et curiam suam nobilitarem, quam videlicet superioribus retroactis temporibus et annis praefatus quondam Georgius Zalonthay frater dicti fatentis a spectabili et magnifico quondam Domino Comite Georgio Drugeth de Homonna alias Judice Curiae et consiliario Sacrae Caesari et Regiae Maiestatis Equite aurato, cubiculario ac pincernariorum regalium in Hungaria, Magistro necnon Comitatum Zemplimiensi et de Vngh Comite pro aliis bonis et juribus suis possessionariis aviticis, per modum et formam legitimi Concambii mediantibus certis literis nostris fassionalibus, superinde confectis et emanatis comparasset et permutasset, quae in ipsum Joannem Agardy fatentem per mortem defectum seminis ejusdem quondam Georgii Zalonthay uti fratrem condivisionalem legitimumque et immediatum successorem, jure successorio et devoluto remansisset et condescendisset* cui ab occidentali *Laurentii Chille* domus et sessio civilis, ab orientali vero plagis, quoddam *umbraculum* sub quo diversae res mercesque . . . per propalas negatioresque vendi solent proxima et contigua vicinitate jungerentur et adhaerent in oppido Vnguar vocato in Comitatu de Vngh existenti habitam, ac tres vineas suas liberas et exemptitias in promontorio seu vineto metisque et terminis eiusdem Oppidi *Vnguar* sitas simul cum cunctis earundem vinearum juribus, usibus, fructibus et emolumentis, dictaeque domus et Curiae nobilitaris utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, *terris scilicet arabilibus, cultis et*

incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, vinearumque, promontoriis, aquis item fluviis, piscinis piscaturis aquarumque decursibus, molendinis et corundem lociis generaliter vero quarumlibet . . . . et pertimentiarum suarum . . . . nominis vocabulo vocitatarum integritatibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentis ad eandem utpote de jure et ab antiquo . . . . . quibus idem fatens eandem et easdem . . . . . possidisset . . . . . extitissent . . . . . Horuáth alias Gyöngyösy et nobili dominae Catharinae Diák Consorti suae eorumque haeredibus, posteritatibus successoribus . . . . . florennos hungaros hic Coram nobis . . . . . in paratis depositis, per ipsumque Joannem Agardy fatenti ad se realiter et effective perceptis et levatis titulo pignoris usque tempus redemptionis ejusdem . . . . . dedisset, colligasset, inscripisset . . . . . praememoratis Joanni Horuath alias Gyöngyösy et dominae Catharinae Diák Consorti suae, eorumque haeredibus posteritatibus successoribusque utriusque sexus universis deponere et exduere per hocque . . . . ipsam domum et Curiam nobilitarem, in suprafato Oppido Vnguar in Comitatu de Vng praescripto existenti habitam, modo praemisso per se obligatam et inscriptam, ab eisdem redimere voluerit et potuerit, voluerintque et potuerint . . . . . vel sese receptis, praescriptis ipsis sexingentis florennis hungariis pecuniis scilicet suis iidem Joannes Horuath aliter Gyöngyösy et domina Chatharina Diák consors sua eorundemque haeredes, posteritates, successores et legatarii utriusque sexus quilibet, eandem domum et Curiam nobilitarem simul cum cunctis utilitatibus . . . . . vineasque praetactas, saepefato Joanni Agardy fatenti suisque haeredibus et successoribus quibuslibet absque ullo juris processu, tergi versationeque et renitentia aliquali pure et in specie remittere et resignare velint ac debeant teneanturque ac sint modis omnibus obstricti: Quod si autem id forte facere nollent . . . . . extunc in eo euentu praefatus Joannes Agardy fatens sui que haeredes et successores quilibet, Vicecomitem dicti Comitatus de Vngh tunc pro tempore constitutum, cum uno Judlium et altero Jurato Assessore suis, saltem de domo habitationis seu solitae suae residente ad simplicem dumtaxat requisitionem . . . . . euocare et educere. Idemque vicecomes cum eisdem Judlium et Jurato Assessore suis, vigore saltem praesentium autoritate eidem per praesentes plene concessa et attributa, de bonis rebusque mobilibus et immobilibus dictori Joannis Horuath et dominae Catharinae Diák Consortis suae eorumque suprafatorum . . . . posteritatum, successorum et legatarum quorumlibet praefato Joanni Agardy suisque haeredibus et successoribus quibus libet de aliis sexingentis florennis hungaris executionem facere. Ac insuper dictam etiam domum et Curiam nobilitarem simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet vineasque praetactas eidem . . . . . restituere possit ac valeat, habeatque omnimodam potestatis facultatem et auctoritatem ac ex debito officii sui omnino debeat et teneatur, nullis juridicis remediis cautelisque et exceptionibus hac in parte obstare suffragariis valentibus.

Hoc addito, quod si praefati *Joannes Horuath alias Gyöngyösy et domina Catharina Diak* praescripti haeredes, postaritates, successores et legatarii quilibet, medio tempore praeter structuras praesentes alia aliqua aedificia et structuras, meliorationesque aut reformationes in facie dictae domus et Curiam nobilitarem facerent et exstruerent, vineasque ipsas vitibus conserentes et plantantes cultiores et melioresque et fertiliores . . . . . etiam aliquam structuram illic erigerent: extunc tempore redemptionis suprafatae ipsius domus et curiam nobilitarem eorundem quoque et earundem omnium pretium et valorem condignum, secundum justam proborum hominum ad id adhibitorum aestimationem, idem *Joannes Agardy* fatens, sui que haeredes et successores quilibet utriusque sexus summam capitalem praetactam una cum summa ipsa capitali simul et semel pleneque et in paratis aequae in bonis et usualibus monetis eisdem *Joanni Horuath aliter Gyöngyösy et dominae Catharinae Diak Consorti suae* eorundem haeredibus, posteritatibus successoris legatariis utriusque sexus universis refundere resarcireque teneatur debeantque et teneantur, et non sexus nec prius redemptionem ipsam experiri, perficereque valeat et valeantque. Assumen nihilominus praefatus *Joannes Agardy* de dicta Nagy Agárd, fatens, oneribus sub praesumptis superse, suosque haeredes et successores quoslibet praefatos *Joannem Horuath aliter Gyöngyösy et Catharinam Diák Consortem suam* eorundem haeredes, posteritates, successores legatarios utriusque sexus universos in libero et quieto et pacifico dominio, usuque et possessione antelatae totalis domus et Curiam nobilitarem in dicto Oppido *Vnguar*, in Comitatu *Vngh* superscripto existenti sitae, pignori modo antelato locatae cunctaque eiusdem utilitatum et pertinentium quarumlibet supra declaratarum ac trium vinearum suprafatarum in promontorio eiusdem Oppidi *Vnguar* sitarum et plantatarum usque praemissum redemptionis tum scilicet capitalis summae, tum etiam pretii et valoris aedificiorum, structurarum ac meliorationum et plantationum vinearum inibi fientes plenariae et exactae exolutionis tempus contra quo suis legitimos impetitores, turbatores causidicos et Actores suis propriis laboribus, curis, fatigiis et expensis tueri, protegere et defensare indemniter conservare. Harum nostrarum vigore et testimonio literario mediante. Datum feria et tertia proxima antefestum Beati Stanislai episcopi et martyri, anno Domino millesimo sexcentesimo vigesimo quarto. Nos itaque huiusmodi humillima supplicatione pro parte praefatorum *Joannis Horuath alias Gyöngyösy et Catharinae Diák* consortis eiusdem, nostrae modo quo supra porrecta Maestati regia benignita exaudita dementer et admissa praesertim literas dicti conventus ecclesiae S. Crucis Lelesz fassionales, non abrasas non cancellatas neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio ac suspitione carentes praesentibus literis de verbo ad verbum sine diminutione et augmento aliquali insertas et inscriptas quo ad omnes earundem continentias articulos, clausulas eatenus quatenus eadem rite et legitime existant emanatae viribusque earundem veritas suffragatur ratas, gratas et accepta habentes praesertim temporaneae dationi, obligationi et inscriptioni per manusque de facto traditioni

aliisque omnibus et singulis superius in iisdem literis fassionalibus clarius denotatis et expressis nostrum regium consensum praebeamus. Imo praeterea benevolam pariter et assensam. Harum nostrarum secreto sigillo nostro quo ut Rex Hungariae utimur impendenti communitarum vigore et testimonio literarum. Datum in civitate nostra libera regiaque Posoniensi die octava mensis Maii anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo Ferdinandus. Stephanus Sennyei episcopus jauriensis.

2. Jegyzet. *Agárdy János de Nagy Agárd*, 1624-ik esztendőben zálogba adta *Gyöngyössy-Horvath Jánosnak* 600 magyar forintért, Ungváron levő nemesi kuriáját, a melyet rokonától *Zalonthay Györgytől* örökölt, ez pedig törvényes csere útján Homonnai Drugeth György zemplémmegyei főispántól birta e házat. Zálogba adta azonfelül, három szabad, kiváltságos szőlőjét minden hozzátartozandóságával együtt. A ház egyik szomszédja Csille Lőrincz polgár, másik oldalon áruszin volt. A szőlők szintén az ungvári hegyen voltak, de hozzájuk tartozott még szántóföld, parlagföld, rét, legelő, mező, kaszáló, erdő, berek, hegy, völgy, viz, folyó, lóusztató, halászati jog is. Erről Agárdi János a leleszi convent, mint hiteles hely útján törvényes bevalló levelet adott 1624-ik esztendőben. De a mi azután történt, az régi magánjogi eljárás szerint is ritka kivételes eset s a jogászok figyelmére is méltó. A convent *locus creditibilis*, hiteles hely volt, okiratai teljes érvényűek valának és Gyöngyössy-Horváth János mégis királyi jóváhagyást (regius consensus) kért e zálogos jogára, a mit 1630-ik esztendőben, május 8-ikán kelt, Pozsonyban kiállított királyi nagy függő pecsétetes oklevélben meg is nyert, a hova a leleszi convent okiratát is szószerint beiktatták. Mi volt az oka e hosszadalmas, költséges, és az akkori jogi felfogás szerint fölösleges eljárásnak? Magyarázatunk ugyancsak feltevés, de azt hisszük, az igazságnak erős látszatával bír. E királyi megerősítésnek két oka is lehetett. Egyszer a ház eredetileg Homonnai Drugeth Györgyé volt, a hatalmas főúré, a kié volt az ungvári vár is, a királyi megerősítéssel, tehát talán e ház háborítatlan birtokában biztosítani akarta magát Gyöngyössy János. De a második még fontosabb ok az lehetett, hogy a nemes levél csak *Horváth György* és *Mihály* nevére volt kiállítva, míg ez okiratban Horváth név mellett nyomatékosan oda van téve másképen Gyöngyössy János. A Horváth családot általánosan Gyöngyöseknek nevezték, valószínűleg azért, mert Gyöngyösről származtak. Minthogy nemesi birtokot csak nemes ember birhatott, e királyi függő pecsétetes levél egyuttal nemesi jogának és kettős nevének elismerése is volt, a mi a félreértések kikerülése végett is szükségesnek mutatkozhatott. A pontozott helyeken az okirat olvashatatlan.

DR. GYÖNGYÖSY LÁSZLÓ.

EGY SÁROSPATAKI ISKOLAI DRÁMA.

Bernáth Lajos a Régi Magyar Könyvtár XXI. füzetében három iskolai drámát közöl Sárospatakról. Szathmári Paksi Sámuelről kettőt: Phaedrának szomorú történetét 1772/73-ból; Pándorának históriáját 1773/74-ből; Ákáb Istvántól Eneás és Didó kártágói szerelmes történeteket 1784-ből. Ezekhez járul negyedikül az itt olvasható Lapsus proto plastae Láczaiz Józseftől 1788-ból.

Ez a moralitás Láczaiznak ily című 8-rétű kéziratos kötetében maradt fenn: *Exercitia poetica incepta 7-a septembris Anno 1787. per Josephum Látzaiz mpr.* E kötet legnagyobb része 1787/88-ban írt magyar és latin verseket foglal magába, melyeknek szerzője Láczaiz, a ki abban az iskolai évben poéták praceptorja volt a pataki kollegiumban. Az egész kötet, melynek egy harmadát foglalja el a moralitás, elejétől végig L. kezeírása. Tartalmát tekintve, arról győződünk meg, hogy a 23 éves Láczaiz tehetséggel s kedvvel töltötte be praceptorhiatalát, tanítványaival együtt egész éven át poetáskodott. Nyelve gördülékeny, természetes; rimmel, mértékkel könnyen bánik. Moralitásának mintája bizonyosan a comico-tragoedia volt s ha nagyobb vagy ahhoz fogható nem alkotott is, másolása nem mondható másolásnak, tanultságra, olvasottságra s gondolkozásra mutat. A címbe körülírt tartalom elég széles határai közt, előadó tanítványai tehetségét, a közönség várakozását, izlését is szem előtt tartva, itt-ott emelkedő, majd hanyatló szerkezettel oly darabot alkotott, mely eddig ismeretes társai mellett becsületére válik szerzőjének.

Láczaiznak későbbi irodalmi működése ismeretes.

LAPSUS PROTOPLASTAE.

Ortus Vitiorum in Mundo, et Certamen Virtutis cum Superbia, Avaritia, Ira, aliorumque Vitiorum sequacibus. Poëtice adumbrata per Josephum Látzaiz Pro Exercitio Poëtarum Vernali, in Ill. Collegio S. Patakiensi Ao 1788. d. 14-a Aprilis.

Difficile est proprie communia dicere, tuque
Rectius Iliacum Carmen deducis in Actis,
Quam si proferres ignota indictaque primus.

Horatius de Arte Poët.

PROLOGUS.

Rursus odoriferum Ver temporis ora serenat,
Quae fuerant rigido squalida facta gelû.
Campus ater proprium gaudet renovare colorem
Et ridet viridi veste tegendus ager.

Lympha Fugax celeres stimulat de montibus amnes
 Mulcentes strepero Florida Prata sono ;
 Caelituum pennata cohors nova gaudia captat,
 Cantans blandisono gutture dulce melos.
 Omnia post longum, carpunt nova gaudia somnum
 Et recreant solito pectora maesta modo.
 Non licet ergo etiam segnes torpescere Musas,
 Sed decet asvetas rursus inire vias.
 Dignum est, ut, quantum valeant vigeantque Camoenae
 Exhibeant vobis experimenta palam ;
 Id facere est animus, bona si fortuna secundet
 Hoc opus, et faveat Gratia larga Patrum.
 Materiam Protoplastus homo Nostri dabit actus,
 Qui nunc Sarcotheae nomine notus erit.
 Haec Paradisiacis, decepta, fugabitur arvis,
 Discet et innumeris subdere colla Malis.
 Taenariûm Procerum tandem, sibi fraude Philautus
 Conjugio stabili consociabit eam.
 Ex hoc connubio tum larga seges Vitiorum
 Proveniet, Terrae plurima damna creans ;
 Donec eam intrepido perimat pede mascula Virtus
 Ac homines miseros ad meliora trahat.
 Ast haec nativo producent Carmine Musae
 Oreque de patrio patria verba dabunt.
 Ex quo Pannonicum ðer ðie ðaš terret Olympum,
 Libera vix audent verba latina loqui,
 Hâc igitur Patres! veniam vos parte daturus
 Dum laeti sperant, agrediuntur opus ;
 Quod dum praestamus, lingvis animisque favete,
 Hoc merces nostri, lausque laboris erit.
 Tantum.

ELSŐ ACTUS.

Meltyben a'Paraditsomban vigadozó Sarkothea meg tsalatik, ki üzetik, az Éhség-től mardostatik, végre nagy nehezen szállást talál magának Czibelénél.

ELSŐ SCÉNA.

A' Theatrum a' Paraditsom kertje.

SZEMÉLLYEK :

Sarkothea (v. Test Isten Asszonya) Virtus, Értelém, Igazság, Szeretet ; a kik a' Theatrum közepin így énekelgetnek :

Sark. O' melly boldog vagyok!

Virt. Az Úrnak melly nagyok —

Mind ketten. Jósága 's Irgalma!

Ugyan azok és Értelém. Mint az hegyek halma.

Mind az öten. Mindenik munkája
 Egy remek tsudája
 A' bölts Természetnek,
 Mellyet ékesgetnek
 A' Mennyei Ur kezei.)

Sarkothea.

Ez hát a' boldogság! Ez az örök élet!
 Boldog a' ki ebben részesülővé lett;
 Szent, Ártatlan, igaz Lelkem, ép a' testem,
 Miólta Teremtóm' kezéből ki estem.
 Készek minden élő 's éltető állatok
 Tselekedni mind azt, a' mit kívánhatok;
 Az ártatlan élet tsendes folyamata
 Tsergedez itt, 's szivem' örömbé úsztatja.
 Bár merre fordítsam szemem' két lámpását,
 A' vig természetnek látom mosolygását;
 A' szűz virágszálak' bal'samos illatja
 Még veséimnek is ereit meg hatja;
 Nints itt dühössége a' fagylaló télnek,
 Itt a' piross rósák örök időt élnek.
 Nem kell föld hasgató eke a' mezőnek,
 Mert minden áldások abból önként nőnek,
 Ó Virtus! Értelem! Igazság! Szeretet!
 Kikkel barátságba örökös frigy vetett,
 E' boldog életet ti tapasztaljátok,
 Kérlek is, hogy végig meg óltalmazzatok,
 Jertek, telepedjünk e' pásit színére,
 's Nyiljon szánk az Isten szent tiszteletére.

Mind az öten.

Serkenj Lelkem a' Mennyei —
 Felség tiszteletére
 Mert nagy jótéteményei —
 Halma az égig ére.
 Ah! ez Urat tiszteljük,
 Ditsősségét neveljük,
 Mert tsak ő a' mi Istenünk,
 Atyánk, Jóltévőnk 's mindenünk.

Értelem.

O' Ember! bár végig álhatatos lennél,
 Boldogságod fellyebb haladna mindennél;
 Halgass rám! én vagyok a' tiszta *Értelem*,
 Járj velem, nem követ semmi veszedelem.

Mig az igaz *Virtus* hág lábada' nyomába,
 A' fő boldogságnak leszel birtokába.
Igazság, Szeretet, e' két ég magzatja,
 Mig hajló szívedet gyengén apolgatja,
 Fogod ugyan, fogod a' Földet szeretni,
 De az égieknek alá fogod vetni;
 Ezek az Ég előtt tesznek szerelmessé,
 A' Föld lakosinál betsessé 's kedvessé;
 Az Ur reád szórja áldását Egeből,
 Kintseit fel hozza a' Föld üregéből,
 Az Élőfák, Fűvek, Barmok és mindenek,
 Hasznodra valókat gazdagon termenek
 De mind ezekre is nem lesz nagy szükséged,
 Mert kevés is bőven meg elégít téged.

Virtus.

Nossza, Szerelmesim! ama' Fákhoz menjünk,
 Szellős árnyékokba nyájason pihenjünk,
 Vagy tépjünk alattok szagos violákat,
 Hiatszintot, nártzist, pirosló rósákat,
 's Kötözzünk azokból ékes koszorúkat
 A' szép Sarkothea fejére valókat.

Mig a' virágokat tépnék, a' paraditsomnak egyik szélén madarak zengése 's
 fülemileszó hallatik:

Szeretet.

Halljátok, melly szépen zengedez az ének
 Szájában a' hangos filemilétskének,
 Ez esik felette a' Piskon vizének,
 Melly tsergedez szélén az Éden kertének.

Igazság.

Mennyünk oda, hallyuk Angyali énekét
 Imádjuk benne a' Teremtő remekét
 Hol tér illy tehetség illy állatotskába!
 Nagy a' mi Istenünk minden munkájába.

(El mennek.)

MÁSODIK SCÉNA.

Antitheus maga; a' ki az elébbieknek boldogságokat kívülrül leste, már
 bosszonkodva felemelkedik és így szól:

Hát már tsak ki tsaptak méltatlan az Égből,
 A' Jus szerint nekünk jutott örökségből?
 Holott, mi Vagyunk az Ég örökössei,
 A' Menyörgő Isten első szülöttei.

Hát a' бүдös sárnak utólsó darabja
 Lesz a' Világ' Ura? és én az ő rabja! — —
 Ez a' bolond barmok' hitván unokája? — —
 Vissza fordúlt Világ' képtelen tsudája!
 Hogy nem hull ménykövünk szörnyű ropogással,
 Hogy ölné a' Földnek lakosit rakással.
 Mi vagyunk közelebb az Isten fiai,
 Minket formáltak a' Böltesség ujjai.
 Nagy eröm', Neveim', és Nemes nemzetem',
 Országom', Hatalmam' minek emlegetem?
 A' kegyetlen égből egyszer ki kergettek,
 's A' Föld alatt égő Pokolba vetettek;
 Így rendeltetett ez', így is mene végbe! — —
 De el felejtkeztek röllunk már az Égbe. — —
 Otsmány féreg turkál a' Paraditsomba,
 Mi, az Ég magzati kinzatunk azomba
 A' kénkövel égő Akheron tavába
 Számkivettetésünk kinzó barlangjába. — —
 O' Fájdalom!! Egek' méltatlan végzési!!!
 Nyiljanak a' Földnek szörnyű repedési; —
 Süllyedjen e' Világ, bomollyon törvénye.
 Váltsa fel a' régi semmiség örvénye,
 A' Föld' romlásait a Stix vize nyelje. —
 Még az Egekkel is ugyan ezt mivelje! —
 Hát! mi kinoztatunk? 's Sarkóthea él e?
 Él? sőt az Istennek kegyelme van véle?
 Pfi! Szégyen a' Stixnek 's örökös gyalázat!
 Veszszen el! ejtsük el ezt a' lelkes vázat',
 Vigasztaltatásom kinom közt tsak a' lesz,
 Ha Sarkothea is mint én Pokolba vesz.
 Mit kések? Tsalárdság köszörüld fegyvered,
 Az együgyűséget te könnyen le vered;
 Rajta! a' Pokolnak minden lakossai!
 A' Stix táborai! Megera társai!
 Alecto a' kinek enged a' Bujaság,
 'S az otsmánykodásra tsábitó Torkosság
 Gond! Halál! Szegénység! Fájdalom' serege!
 'S minden nyúzó fosztó táborok fellege!
 Rajta! jertek elől!! — — —

HARMADIK SCÉNA.

Antitheus és Halál, Betegség, Vénység, Szegénység, Tsalárd-
 ság, kik egymás után bujnak ki a Föld alól.

Halál.

— — — — Én vagyok az Halál;
 Mindent egyre aprít kaszám a' mit talál.

Betegség.

Rü, köszvény, frantzú, rák, tályog, s más fajdalom
 És nyavalyák felett, enyim a' hatalom.

Vétség.

Jaj annak, kit kinez kezeimnek sullya,
 Mert annak erejét kinja felül múllyá;
 A setét barázdák ortzáit be írják,
 Reszkető inai tagait nem birják.
 Szeme, okuláron által is káprázik,
 Két hónally mankón is lába botorkázik.
 Illyen kinok között halálát óhajtja,
 De ez is tsufosan magától el hajtja.

Szegénység.

Én születtem egy nagy mélység' barlangjába,
 Kétszer fürdöttem meg Kotzitus tavába;
 Az, én hatalmam is messzire ki terjed,
 Mert a' kire mérges haragom fel gerjed,
 Azt az emészto' gond, bú, bánat epezti,
 Ugy hogy majd a' kinok mélylyébe süllyeszti;
 Lankatt testét gyakran sós tseppek áztatják,
 Elméjét siralmas nyögések szaggatják,
 Siralmas homlokát setét felhó járja,
 Tekinteti merő iszonyúság párja.
 Mégis sokszor nintsen egy falat kenyere,
 Egy pokrótz darabnak gyakran nem embere,
 Mellyel meztelen testét fedezgetné,
 Hogy a' rá törhető bajoktól menthetné.

Tsalárdtság.

Látod Antitheé! ezek készen vagynak!
 Tsak parantsolj, engem tégy köztök Hadnagynak
 Esküszöm a' Stixre hogy le kell omlani
 Annak, a' mi ellen ki fogunk szállani,
 Ha mindjárt fejével az eget furja is,
 Lábával az alsó Poklot tapossa is,
 Meg száz annyi erő természetéhez járúl,
 Mégis le fogjuk ma ejteni lábárúl.

Vétség.

Tsak parantsolj! — — —

Halál.

— — Tsak szólj, már az a' mi gondunk,
Ha végbe nem viszzük valamit meg mondunk.

Antitheus.

Poklok erőss várába lakó fejedelmi vitézek!
Kiknek erőss karotok még esmeretes nem igen volt
Mert tsak az ördögi tűz vala gyötrő kinja fejünknek,
Nossza ne respedjünk (*így*) többé here módra Pokolba!
El ragadá töllünk az Egek fényes palotáját
A felső hatalom, 's minket bosszontani már más
Módokat is gondolt, a' föld színére teremtvén
Embert, a' ki szegény fejeink esetének örüljön,
És a' róllunk, rá maradott prédába kevélyen
Fel fúvalkodjon; jár, kél, ezt bántani senki
Nem meri, bír mindent, mindent hatalommal igazgat.
Szégyen ez, és tsúfság minekünk, ezt szenyveded-é el
Ritka vitézi sereg! mégis nem dúl-e pokolba.
Általad a' magas Ég minden seregével egyembe?
Kérlek! Sarkotheát szédítsük el, ebbe vezértek
Én leszek, és tsak rám halgassatok, ördögi szómra
Fel fogadom, hogy majd rabszjira kötözzük az embert.

Mindnyájjan fegyvereket tsattogatva fogaikat tsikorgatva, a' Paraditsomba ron-
tani igyekeznek.

Antitheus.

Tsak lassan! tsendesen! rám figyelmezzetek,
Mindenbe én magam lészek vezéreték
És mikor egy almát véle meg étetek
A' léssen a' hartzra legelső jegyetek.

Tsalárdság! leg elől te kerülj elibe,
Meg lásd leg kissebbet se hibázz semmibe!
Van egy fa a' kertnek kellő közepibe
Melly tarjagos testen' árnyékkal fedi be:

Sarkotheát épen ez alá vezeted,
Ditsérd ajándékim valamint teheted,
Míg a' mérges almát véle meg eteted,
Tsak menj! mesterséged' tudom hogy megveted.

Antitheus a' fa alá vonja magát, társai a' Theatrum alá, Tsalárdság
hátra marad.

NEGYEDIK SCÉNA.

Tsalárdság, Sarkothea társaival és Antitheus. Sarkothea és társai a' kertnek szélén lépegetnek; Tsalárdság sok tsapodár maga hajtogatásai közt közelit feléjük, 's végre így köszönt:

O' szerentsés Nimfák! Ó ti kis Istenek!
 O' szép Sarkóthea! kinek Föld 's mindenek
 Engednek a' Földön és a' vizekbe is
 Sőt még a' felettünk felvont egekbe is:
 A' Föld 's Tenger kintse van szolgálatodra,
 Még az úszó hal is hasznot hajt számodra.
 A' Tigris, oroslán, te néked szolgálnak
 Az Egek tsillagi melletted strásálnak;
 Érted a' Világos Hóld az eget rójja,
 Futkároz a' Fényes Nap' arany hintójja.
 Temérdek kintsednek nintszen száma szeri,
 De betsit azoknak elméd nem esmeri.
 Mert éhséged úzód tsak egy-két almával,
 Holott birsz ez egész kert gazdagságával.
 Egy Fa ama' részín van a' szép Édennek,
 Melly gyönyörűsége az élő Istennek,
 Árnyékos leveli a' szemnek kedvesek,
 Drága gyümöltsei szagosok, 's édesek;
 A' ki ebből eszik, tudja jó előre
 Azokat a' mellyek lesznek jövendőre.
 Sőt a' ki ezzel él, mondhatom felőle,
 Hogy végre majd Isten változik belőle.
 Még te ezt nem tudtad. De mért utálad meg
 Az Ég ajándékit, mért nem kóstolod meg?
 Hiszen nagyobb részint e' kert gyümöltsei
 Megrothadva lesznek a' föld szemetjei
 Mikor még általad meg sem kóstoltattak;
 Élj vélek szabadon! ám azért adattak.

Sarkothea.

Nekem minden gyümölcs vagyón hatalmomba,
 Valamellyet láthatsz e' Paraditsomba,
 Ez az egy Fa van tsak kemény tilalomba,
 Ezt ha megkóstolom, meg öl az Ur nyomba . .

E' tanátsod tehát Barátom helytelen,
 Ha az Isten kapna e' gyümölcs ételen,
 Emésztő haragja meg ölne hirtelen
 Hogy lennék hát ilyen vakmerő 's szemtelen!

Tsalárdság.

Vesd el ez illetlen gyanús félelmedet,
Soha a' Jó Felség nem kegyetlenkedett,
Ne mond kegyetlennek hát jó Istenedet,
Van más oka, miért tilt ettől tégedet.

De la szeretsz lenni boldog valójába,
Részt venni az Isten fő boldogságába,
Míndezt által látni 's tudni egy summába,
Ne gántsolj Barátod tanácsadásába.

A Föld adományi mért illy betstelének?
Birják a' tsillagos eget az Istenek!
Tiéd a' Föld, 's a' mik a' földön termenek,
Hát szolgálatodra légyenek mindenek.

A' jó Természeten gyalázatot tennél
Ha' minden javának részese nem lennél,
De ha e' szép Fának gyümölcseiből ennél,
Tsak magánál lennél kissebb az Istennél.

(Ezek alatt közelebb haladnak a' tiltott Fához; Antitheus le szakasztja a' gyümölcset és nyújtja.)

Sarkothea (iszonyodva).

Jaj! meg halok! — —

Antitheus.

— — Ne félj! nem halsz kedves lányom!
Vedd bizvást Isteni szíves adományom.

(Sarkothea hozzá nyúl de vissza rántja kezét.)

Virtus.

Jaj! Fussunk el innen lelkem kedves Fele!
Ez valami álnok kisértetnek jele,
Vigyázz, az Ellenség ne keverjen bele
Ne légyen e' méreg szádnak eledele.

Szeretet.

O' jaj! Szerelmesem! ha ebbe részt veszel,
Ugy a' mélyly tengernek örvényébe veszel,
Tudod a' vétekért hogy halált ígére
Az Ur, hogy álnál hát szavaitól fére?

Igazság.

O' hogy fogadnál szót e' ravasz kigyónak?
Inkább engedj kérlek, a' Mindenhatónak.

Értelem.

Ugyan! hogy nézheted illy félve a' Napot?
Egy almát meg enni nem derék állapot,
Körül veszen minden boldogságok halma,
Ha lesz eledeled ez a' kitsíny alma
'S Tsak magánál leszél kisebb az Istennél,
E' tsuda gyümölből hát miért ne ennél?
Virtus. Igazság, Szeretet, el hagyják Sarkotheat.
Én ugyan mérget is kész volnék meg enni,
Ha ilyen boldoggá tudnám magam' tenni.

Tsalárdság.

Már te boldogságod épen nem szeretted,
Ha ennek illy könnyű eszközét meg veted.

Sarkothea.

El veszi a' gyümölböt, meg törülgeti.

Ah melly gyöngy színe van! hát kedves illatja! [szagolja]
Érzékenységimet melly gyengén bizgatja,
Illy szép fa gyümölbte hogy lenne ártalmas!
Ah nem azért, bizony nem azért tilalmas.

(Kóstolgatja.)

Tsalárdság (egy nyillaI Sarkotheat oldalba lövi).

Edd meg! ne kóstolgasd! —

Sarkothea megeszi a' gyümölböt, ekkor ellenségei rá rohannak.

Antitheus.

— — Vigyétek fogságba.

Virtus (a' maga társainak).

Jertek! ne hagyjuk illy boldogtalanságba.
Virtus Antitheussal, Társai Társaival szállanak szembe Antitheusnak.
Hát te! rút pokolnak füstös pozdorjája!
Az Istentelenség iszonyú példája
Hogy mersz Monstrumiddal minket rettegtetni!
Lábaídat e' kert küszöbére vetni?

El ejtéd az embert, de mi hasznod ebből,
 Gyötrő kinod ezzel koránt sem kissebbül.
 Tisztulj innen, hagyd el ezen szent helyeket!
 Bird a' Pokol körül koválygó lelkeket,
 A' büdös Akheront rontsad hatalmaddal,
 Még sem mégy! No! ha nem, lakolj haláloddal.

(El üti fejét.)

(A Virtus Társait, több ellenségei meggyőzik. Igazság fegyverétől 's koronájától meg fosztatva indul az ég felé.)

O' Isten! e' Világ hatalmas királya!
 Mindeneknek igaz ítélő Birája!
 Kinek, ördög, Pokol, hatalmad' rettegi,
 Ránk törtek a' Pokol rettentő seregi,
 A' Föld színét egész Pokollá tsinálták,
 Eröss hatalmadat Uram! meg utálták.
 Az ördög szent Neved bosszúval illette,
 Részedről az embert mert el szédítette.
 Nézzél kegyelmesen, nézz Sarkotheára
 Ki halgatván ama' tsábitó szavára,
 A' tiltott étkekhez hitetlenül nyúla
 s' Ezzel az ördögnek minket el árúla,
 Mít vádoljak? a' Test Isten Asszonyát-é?
 A' tsábitó ördög rút praktikáját-é?
 Az első vétkesebb, de azért ne örülj
 Vesztének, sőt inkább esetén könyörülj.
 Én hadd mennyek hozzád, az Eget érettem
 Nyisd meg! mert e' földről jaj ki üzettetem.

(El tűnik.)

ÖTÖDIK SCÉNA

Mennyei Szózat, és az előbbieik.

(Menydörgés hal'atik.)

Mennyei szózat.

Hol vagy ember? mi lelt? — —

Sarkothea. (Értelemnek.)

— — Ah hallod engemet

Kérdez; jaj haragja tám egybe eltemet.

Ellenségeinek.

O' Sokáig gyötrő ellenséges lélek!
 Illy terhes kinok közt vallyon minek élek!
 O' Halál! ha egyszer kötött rabod lettem,
 Tompa kaszád' miért késeled felettem,
 Üsd ei fejem', vagy ha nem bizol hozzája
 Nyelleyen el a' Mélység Füst okádó szája,
 Süllyeszd el a' Földet, rakj reám hegyeket
 Hozd felül azokra a' mély tengereket,

A' hol ki okádott téged a' Föld gyomra,
 Hogy engem be nyelleyen nyillyon meg számomra.
 Sőt gyűljön Fejemre minden veszedelem,
 Tsak a Teremtő ne légyen szembe velem.
 (Rejtezni akar.)

Mennyei szózat.

Mit bújsz Sarkothea? mi bünt tselekedtél?
 Tám a' titott Fának gyümöltéséből ettél?

Sarkothea.

Jaj! szégyen borit el hogy látok Világot,
 O' Éjj! rejtsd el ezen szörnyű álnokságot,
 Veszszen ki az a' Nap a' Napok számából,
 Mellyen részesültem a' meg tiltott Fábúl.
 Nekem bajt a' könnyen hivésem okozott,
 De e' kigyó többet vétett az átkozott.
 A' tiltott almát is ez adá kezembe,
 'S hogy még is tanátsát nehezen vettem be
 Álnok tsalárdsággal addig kénszerített,
 Valamig e' titkos tőrbe nem kerített.
 És ha e' dologba valamit vétettem,
 Néki százszor nagyobb vétke van felettem.

Mennyei szózat.

Hát ez é? nyomorúlt! engedelmességed,
 A' mellyre tilalmam köteleze téged.
 A' gyönyörűségek országa egészen
 Kivánságod szerint nem szolgált-é készen?
 Tám hogy tengerébe úsztál minden jónak,
 Azért fogadál szót e' ravasz kigyónak;
 Mind ketten tetemes vétekbe bukátok,
 Ez hát mind két részről a' Sententziátok:
 Te Kigyó! ki eddig magasra emeled —
 Déltzeg fejed', 's magad' kevélyen viselted,
 Az egész Föld előtt útálatos leszel,
 Le esik meredek nyakad és port eszel,
 'S Vontzolod tsavargós lántzokkal kötözött —
 Tested' Porba, ezer veszedelmek között.
 A' melly vermet másnak ástál, abba veszel,
 Prédája tulajdon fegyverednek leszel.
 Az Asszonyt ejté el tsalárd mesterséged,
 Asszony is fog vetni járom alá téged,
 Amaz Asszony magva, melly ártatlan lészen
 Fejedet tapodja, 's meg rontja egészen.
 Ti pedig! Erebus egyéb Pestisei!
 Gond! Fájdalom! Vénség! Test betegségei!

Nyögés! és Siralom! e' Földön lakjatok,
 Terhelye az embert örökös jármatok.
 A' szülés kinozza, a' munka izzaszsa,
 A' Halál rontsa le, a' Sir meg rothaszsa,
 Ki! e' Zöld mezőkről sietve fussatok,
 Szállást ama sovány Földnél koldúljatok.
 (Leragadják Sarkotheát ellenségei; Társai távol kísérik.)

Szeretet. (Legutól.)

Hát én kövessem-é? vagy hagyjam magának?
 Ki illy rontója vólt szerető társának,
 Tsak követem, ámbár sok sebeket vettem,
 Nem hagyom el veszni, mert igen szerettem.
 (Le mennek; a' kert el záratik.)

HATODIK SCÉNA.

Az előbbieket, Reménység, Angyal.

Reménység.

O' kies Édennek szelid Élő fái!
 Édes gyümöltei! Szagos bokrétaí!
 Tölletek örökre meg fosztattatunk-é?
 Az Édenbe többé nem botsáttatunk-é?
 Ah kérlek ez helyről el ne távozzatok,
 Tám könyörül az Ég még rajtam, 's rajtatok.

Angyal.

Hát ezen szent helyre még vissza térnének?
 Mellyet illy álnokúl meg fertéztetétek,
 Nints itt semmi helye már a reménységnek,
 Ha illy bántására jártatok az Égnek;
 Távozz hát Reménység! különben fegyverem —
 Élivel szívcdet mindjárt által verem.

HETEDIK SCÉNA.

Sarkothea, Reménység, Éhség. Sarkothea Reménységgel indul Czibélé-
 hez, utjokban közelget feléjük az Éhség.

Sarkothea, (Reménységnek.)

Jaj! nézd mi rémitő tsuda igyekezik
 Felénk! —

Éhség. (Messziről.)

— De meg keserülöd ha hozzád érkezik.
 (Közelebb.)
 A' ki tudni Nevem' 's Nemzetem' kívánnya,
 Én vagyok az híres Erebus leánnya
 Testvérem az Halál, Anyám a' Vén Éjjel,
 Valamint a' Bátyám járok szerte széjjel;

Szolgáim az étek, és a' körmös sasok,
 Kiknek ritkán tellyes éhen korgó hasok.
 Nevem pedig *Éhség*, se főre se szemre
 Nem nézek, de gyötröm a' ki jut kezemre;
 Ha én könnyíteni kinjait akarnám
 Tantalusnak, 's belső részeit nem marnám,
 Régen nem kapkodná a' tündér almákat,
 A' tsaló Pástétom és étel formákat.
 Neked is ki tépem még ma veséidet,
 Többül ki szagatom belső részeidet,
 Ki szopom Véredet, Májadat fel falom,
 Eh gyomrom lesz téged el temető halom.
 (Meg támadja Sarkotheát.)

Sarkothea.

O' reám tólduló fájdalomak gonossza!
 Leszsz-é gyötrelmimnek már vége vagy hossza?
 Jaj a' kinek az Úr fel támad ellene!

Reménység.

Könyörül meg rajtad tám az Ég Istene!
 Talám jóra fog még fájdalmad fordúlni,
 Nem fog szemeidből több könnyű tsordúlni.
 Tám e' kinzó tsuda tóllünk majd el tűnik,
 Nem kinoz örökké. Látod már is szűnik.
 Szedd öszve erődet, 's Czibele elibe
 Menjünk, ez be fogad talám kegyelmibe.

NYOLTZADIK SCÉNA.

Sarkothea, Reménység, Czibele.

Sarkothea.

Hatalmas királyné! a' kit az Istenek
 Ez egész Föld színén legfőbbé tettek,
 Hogy valamelyeket a' mezők termenek,
 Mind azok számodra adót fizessenek.
 Mennyei hazánkból mi ki üzettettünk,
 Mivel az ördögnek engedelmeskedtünk.
 Már a' sok gyötrelmek halmazván felettünk
 Kegyelmet instálni hozzád törekedtünk.
 A' kegyetlen *Éhség* mardossa testünket,
 'S Már majd el fogyasztja kinos életünket,
 Könyöröld hát kérünk szörnyű esetünket,
 Fogadj be hogy leljük nállad élelmünket.

Czibele. (Komor tekintettel.)

A ki az Ég ellen sarkát fel emeli
Az Isten ostorát méltán érdemeli,
Az menedék helyét nállam is nem leli,
Mert ellene szivem méreggel van teli.

De mivel egy nemből velem származátok,
Nekem is, nektek is a Föld az anyátok,
Lesz talám előttem annyi gráziátok,
Hogy irgalmas szivet mutatok hozzátok.

A' mivel rajtatok most könnyebbíthetek
Tsipkét, Galagonyát, Makkot nevezhetek,
Itt vagynak. — ezektől enyhül éhségetek,
Majd lesz még továbbat egy kanta tejetek.

De ha kívánjátok hogy tovább légyetek
Palotám lakosi, 's Földembe éjjetek,
Asáté kapáte, szántsatok vessetek,
Igy lesz napról-napra nállam élelmetek.

MÁSODIK ACTUS,

(mellybe Antihéus magát Jupiterre, más Pokol fejedelmeit egyéb Pogány Istenekké teszi. Velek azon tanátszozik, hogy mi módon hajthassák Sarkótheát a' magok tiszteletire, és minden gonoszra? Vegre azt állítják meg, hogy Filautust (az embernek maga szeretetét) küldjék hozzá, a' kit Júnó kevélységgel, Venus szépséggel, Apolló ékesen szollással, Neptunus a' Vizeken való hatalommal, Plutó gazdagsággal, Vulkánus tüzzelel, 's a' t. meg ajándékoznak. Az így fel ékesített Filautus leselkedik Sarkothea után; és midőn ez egy forrásba a' maga ortzájának 's teste állásának szépségét tsudalná; tőle meg tsalattik, feleségül vétetik, búja ételre, itatra, 's ruházatra szoktattatik. És ebből a' házasságból származnak osztán a' hét főbb vétek, mellyek a' Harmadik Actusnak elein fognak elő számláltatni.)

ELSŐ SCÉNA.

SZEMÉLLYEK:

Antitheus, Tsalárdság. (Theatrum a Föld.)

Antitheus.

Mind eddig jól folytak el kezdett munkáink,
El sültek helyyesen okos Praktikáink
De végire hajtom fel tett szándékomat,
A' Világ négy része nyögje vas jármomat.
No hát fő rendeit a' Stixi Veremnek
Gyűjtsd fel Fiam hozzám — —

Tsalárdság.

— — Mindjárt itt teremnek.

(A' Pokol ajtajába:)

Ti kik Elizium Mezeit birjátok
 Oly parantsolattal küldtettem hozzátok,
 Hogy minden dolgokat hát megé hagyjatok,
 'S Mindjárt Antitheus előtt toppanjatok.

MÁSODIK SCÉNA.

Antitheus (ki magát Jupiterré teszi) Neptunus, Plutó, Vulkánus,
 Apolló, Junó, Venus. Tsalárdság (a' ki Merkuriussá lessz).

Tsalárdság. (Antitheusnak).

Örömmel engedtek királyi szavadnak.

Neptunus.

Parantsolj, 's szolgálid hiven szót fogadnak.

Antitheus.

Jertek, űljetek le, majd mindjárt fel fedem;
 Miért hivattalak 's mire törekedem.

(Letelepednek.)

Látjátok-é hogy az Egeknek hatalma —

Alatt nyög e' roppant Földnek birodalma,

Az egész Világon tsak egy lélek sintsen,

Ki füstölgő temjént óltárunkra hintsen. —

Próbáljunk valamit! — ha az Ég ki vere,

Nyögjön jármunk alatt a' Földnek embere,

Ez pedig most legjobb móddal meg eshetik,

Mert az embert minden bajok kesergetik,

Vessük meg hát minden mesterségeinket,

Mert tsak így hagyhatjuk betsbe neveinket,

A' Földet, melly eddig az Istent Uralá

Fogjuk a' Pokolna terhes hámja alá,

Én leszek Uratok 's erőss Jupiteretek,

Ti pedig országot hatalmamtól nyertek;

Menydörgő ágyúim az Egen bömbölnek

Tüzes ménköveim földön rontnak, ölnek.

Neptuné! te birjad a' duzzatt habokat

'S Ez hármassal szigonnyal lapítsd dagályokat,

Hajtsad a' hajókat tsendes szél mentébe,

'S Merítsd végre a' mély tenger örvényébe.

Plutó! te légy Ura a' Pokoli tóknak,

És minden Föld alatt 's Pokolba valóknak,

Te bírd, a' sok vétket 's perlekedéseket —

Gerjesz(t)ő gyöngy gyémánt és arany kintseket.

Apolló! légy böltsek s' orvosok vezére

Öntvén kevélységet azoknak szivére;

Vulkánus! parantsoly a' tüzes lángoknak,

Lemnusnak, és ama szurkos Cyclopsoknak.

Kalmár 's tolvaj sereg! *Merkuriust* valljad —
 Uradnak; te pedig az erszényt hizlallyad.
Márs Fegyver zörgéset, *Bakhus* bort szeressen
 Mellyel bújaságot 's lármát éleszgeszen.
 'S Hogy az Asszonyok is, mint mi, Istenséget
 Birhassanak, vegyünk egy-egy feleséget.
 Én *Júnót* választom magam mellé Társnak,
 Febusnak *Minervát*, és *Bellónát* Marsnak,
Vénus a' szédelgő Világot zablázza,
 's Tilalmas lángokkal tüzeit duplázza.
 Menjetek, szórjatok vétket 's álnokságot,
 Hódoltassátok meg az egész világot;
 Ezer kinjok légyen minden kegyeseknek,
 'S Tsak a' bünt kerülni, tartasson véteknek.

Junó.

Megyünk Nagy Jupiter! parantsolatodra,
 Hogy meg hódoltassuk e' Földet számodra.

Vénus.

Igenis, el megyünk, 's addig kerülgetjük
 Mig lábaid alá egészen nem vetjük.

Apolló.

Azon felül, a' melly nevezett Istenek
 Most velünk előtted meg nem jelentenek,
 Meg fogjuk azoknak Végzésid mondani
 Hogy tudják mihez kell magokat tartani.

Jupiter.

De ha azt akarjuk hogy jól boldoguljunk,
 Tsak titkos és ravasz eszközökhöz nyúljunk,
 Gyakran nem ér semmit az erőss vakmerő
 Ott, a hol boldogul az okos kis erő.
 E' dolgot legjobban végére hajthatja
 a' Sarkotheának egy jeles Magzatja,
 Melly a' szüz méhében a' leszakasztatott —
 Gyümölsnek magvából titkon fogantatott,
 'S Az Éden kertéből mikor ki üzetett,
 Ijedtébe tölle ez akkor született,
 El szülvén a' mezőn, el hagyta futtába,
 Én fel fogtam, 's Vittem a' Poklok várába;
 Tizifone mindjárt magához fogatta,
 Szoptatta, dajkálta, 's fel is apolgatta;
 Minden mesterségem nálla tudva vagyon,
 Elmés, Nagy reményű, szép termetű nagyon.

Még Sarkothea is tudom meg szereti,
 Ez pedig az Annyát mindenre veheti.
 Ha egyszer meg nyeri szívét e' Nimfának,
 Hajtja a' mint tetszik szemének szájának,
 A' vétket előtte az édig emeli,
 A' Virtust gyalázza, 's bűnre ingereli,
 A' bujálkodással mint lassú méreggel
 Addig tsalogatja délbe, estve, reggel,
 Mig végre az Eget épen el felejtí,
 Így őtet el rejtett kelepczénkbe ejti.
 Így az áldozatok számunkra omolnak,
 A' föld térdet fejet hajt a' Nagy Pokolnak.

Neptunus.

Hatalmas Jupiter! bölcs tanátsadásod,
 Nints az okosságba s' böltsességbe másod,
 Leg alkalmasabb gonoszság nevelő
 Lesz ez, parantsolj hát hogy toppanjon elő.

HARMADIK SCÉNA.

(Az Előbbiek és Filautus.)

Jupiter.

Filaute! jöjj elő! — —

Filautus.

— — Im, Atyám! el jöttem,
 Szólj, 's a' mit Parancsolsz szent leszen előttem.

Jupiter.

Ez Istenek velem ugy tanátskozának,
 Hogy e' Földre minden vétket be hoznának,
 Fiam! e' végezést te hajtod végére,
 Siess hát e' Földnek kerek térségére,
 Tanult mesterséged ravaszon indítsd el,
 Sarkotheát velek tsald meg, bolondítsd el.
 Te dolgoz a' többi, menj, 's légy szerentséssé! —

Junó.

Kérlek, ne menjen még, várjon egy kevéssé.
 Még Talentomait mi is öregbítjük,
 Ajándékainkal szívét ékesítjük. (Filautusra legyez :)
 Fuggon fel a' kevély nagyra vágyás szele,
 Irigy szived legyen gyűlölséggel tele.

Vénus.

Én a' szépséget mint leggyönyörűbb nyereséget,
 Néked adom, 's kenetem' im te fejedre kenem;

Ortzád rósázzon, 'Aglája felette tzikázzon,
 Grátzia Nénjeivel vig nevetéseivel;
 Homlokod a' márványt simasággal győzze, szivárványt
 Barna szemöldökeid 's buja galamb szemeid.
 Légyen ezüst állad; nyakad és felemelkedő vállad
 Vénus alatt mulató hajnal egére ható,
 Friss mozdulású derekadban kartsu szabásu
 'S minden gyöngy tetemed vonson ezernyi szemet.

Neptunus. (Filautusnak.)

Álj odébb! (Egy pohár vizet önt lábai alá.)
 Lépj vissza, így bird a' Vizeket,
 Mint általam lábad alá vettetteket.
 Valami hasznokat azoknak veheted,
 Parantsolj 's engednek úgy a' mint szereted.

Plutó.

A' Föld kintsét birja hatalmas jobb karom,
 Én osztogatom azt a' kinek akarom.
 De neked, Filaute! tsakhogy szándékosba
 Elő mehess, mindent vetek hatalmodba;
 Az arany és ezüst 's minden Föld kő-tsontja
 Kintseit számodra mint a' vizet ontja.
 Sőt a' Furiák is, 's minden sértő sereg
 Melly palotám körül pokolba tekereg,
 Még a' Cerberus is dühős erejével
 Védelmez, tsak szállítsd a' Plutó Nevével.

Apolló. (Egy darab mézet adván szájába.)

Ez által ódasson fel nyelved kereke,
 Szád légyen Apolló kezének remeke;
 Ugy folyon mint a viz szád' kedves szózatja,
 És mint az olvasztott szín méz folyamatja;
 Hódító éneked, mint a' szép Sirenek,
 Halálra készítő Mars legyen mindennek.
 Nyelved legyen százszor ékebben szóló
 Mint minden emberek, sőt maga Apolló.

Vulkánus.

Én is segitelek, a' mint töllem telik,
 A' tűz, láng, ménykövek azokat perselik
 A' kikre én adok nekik tehetséget,
 És kiket haragos búsulásom éget,
 Tudja ezt Jupiter, mert régen az Éggel
 Más birna, ha én nem tartnám segítséggel;
 Neked is szolgállok, ha kell, mind ezekkel,
 'S Még ez egy pár azon forró ménykövekkel;

Most verte Pyrakmon rajtok van a' neve
Ezekkel rontsd kikre forr haragod heve.

Filautus.

O' ezek nélkül is sokat reménylettem,
Ezekkel majd mindent tehetővé lettem;
Már megyek, 's lábaim vissza se fordítom
Míg nem Sarkótheát hozzátok hódítom.

Merkurius.

Jer! kövess engemet. — —

NEGYEDIK SCÉNA.

(Merkurius és Filautus.)

Merkurius. (Az útba.)

— — Tudok egy forrását,
Hol pergeti gyakran sok könyhullatását;
Sehol könnyebb móddal törbe nem ejtheted,
Mint ha leseidet e' kút körül veted.
Itt van, Ez az, tsak itt, itt vigyázz szemesen,
Itt mulat, itt búsúl sokszor keservesen
Rejtsd magad valamely árnyékos bokorba,
Reménylj, mert szándékos nem fog esni porba.

Filautus.

Már tsak fordúlj vissza Jupiter elibe,
Mond meg, hogy nem nézek addig szemembe,
Nem lesz nyugodalma semmi tagaimnak.
Míglen Sarkothea enged ostrominnak.

ÖTÖDIK SCÉNA.

(Merkurius, Jupiter és a' több Istenek.)

Merkurius.

Már fogja Filautus a' dolgot, 's Isteni —
Nagyságtoknak töllem ezeket izeni:
Hogy nem enged semmi nyugtot tagainak,
Míg a' Föld nem hodol tanúlt ostrominnak.

Jupiter.

Mi hát ne mulassunk e' Föld színén sokká,
Vagy tegyük magunkat láthatatlanokká,
A' mint, 's mivel lehet, Filautust azomba
Segitse közöttünk ki ki alattomba.

(El mennek.)

HATODIK SCÉNA.

(Sarkothea és Filautus.)

Sarkothea. (A forrás felett.)

Isten legyen véled, szerelmes Forrásom!
 Ma újra árasztja Vizedet sirásom. — — — —
 De ugyan mitsoda természet tsudái!
 Hogy jádzanak benne a' Fák ágatskái!
 A' zöld fa levelek egymást tsókolgatják,
 Ezt, a' kristály habok hogy hogy mutathatják!
 Hát a' Viz alatt is már zöld erdők lettek?
 Ah hogy nem rejthetem magam' el köztetek!
 De még nagyobb tsuda! — — ember ábrázatja
 A' mit mutat e' Viz tükrök folyamata,
 Szellő fujdogálja gyenge hajatskáit,
 Rósák pirosítják hó színű ortzáit;
 Homloka a' márványt győzi szépségével
 Szeme vetekedik Febusnak tüzével.
 Tüzeslő tulipány gömbölyeg ajaka,
 Sima elefánt tsont tejszin fejér nyaka;
 Egy szóval, oly ékes Angyali termeti,
 Hogy a' kő szivet is tám meg széditheti.
 A' nyájas madárkák párosan repesnek,
 Mindenik kedvese egy-egy szerelmesnek; —
 O' ha nekem ilyen szerelmesem lenne!
 Melly kedves örömet találnék fel benne!
 (Le hajól. hogy meg ölelje a' vízbe látszó képet.)
 Jaj ne fuss, ne tsalj meg engem szeretődöt,
 Ne jádzottasd bennem igaz tisztelődet.
 Add számhoz ortzádat, repülj az ölembe,
 Lépj velem állandó frigyos szerelembe.

Filautus. (Rejtekeéből ki ugrik.)

Hát engem hívtál-é? szerelmes Angyalom!
 Itt vagyok; im szivem szivedhez foglalom.
 Élünk, haljunk együtt frigyos szerelembe
 A' halál is tegyen azon egy Verembe.
 Tsak a' tiéd leszek, 's birja a' mig élek
 Szivemet, a' benned parantsoló Lélek.
 Akár merre fordulj, én követlek nyomba,
 's Tartanak karjaim erőss óltalomba.

Sarkothea.

Téged mutatotté e' forrás Feneke
 O' Leg szebb Anyának Leg gyöngyebb remeke?

Engedek örömmel mézes beszédeknek,
Tarts leg drágább kintsem engem is kintsednek;
És enyhítsd szívemnek háborús habjait.

Filautus.

Jer, töltsük örömmel életünk napjait.

HETEDIK SCÉNA.

Filautus, Sarkothea.

Filautus.

Így folynak minden baj 's gond nélkül Napjaink
Tsordákra, Nyájakra tenyésznek barmaink,
Bövítködik Földünk gazdag áldásokkal,
Éljünk hát kedvünkre kedvesem! azokkal.
Étel, ital, ruha, e' dolgok főképen
Ollyak, mellyek nélkül nem lehetünk épen.
Vagynak-é mind ezek? mert ha még nintsenek,
Bőven, parantsolok, 's meg lesznek mindenek.
Hogy szoktad magadat ruházni, és mivel?

Sarkothea.

Tsak így, a' barmoknak le nyuzott bőrével.

Filautus.

Bolondság! vessük el, otsmány ez a' ruha,
Nem is alkalmas, a' testnek sem puha
Nyirjuk le, fonjuk meg, vessük motólára
A' szőrit, 's fessük be szebbnél szebb formára.
E' szálakból szőjjünk szép materiákat
Azokból szabdaljunk testünkhöz ruhákat.
Tsináljunk fejedre ékes frizurákat,
Azokra tsipkézett tornyos bóbitákat,
Nyakadra köss gyöngyöt, palástot válladra,
És más selyem ruhát, tzipellót lábadra.
Hiszen a' Természet' gazdag adománya
Minden gyönyörködést bőven ontó bánya.

(El mennek.)

NYOLTZADIK SCÉNA.

Filautus, Sarkothea tziarán fel öltözve.

Filautus.

Ládd kintsem! melly szépen testedhez állanak,
Mind azok a' mellyek rád ruháztattanak,

Már most olyan szép vagy, olyan tinos, olyan nyalka,
Mint egy fényes testbe öltözött angyalka.

Sarkothea.

Mind arany! mind gyémánt! mind igen tetszenek!

Filantus.

De valóba! ugyan hozzád is illenek.
Látod-é? kedvesem! csak bízd rám fejedet
Igy pótolom én ki minden szükségedet.
Hát mi ételekkel szoktál tápláltatni?

Sarkothea.

Tsak a' mit a' mezőn könnyen találhatni,
Makkot, tsipkét, szedret, kökényt szedegetek,
's Néha juhaimtól tejet fejegetek,
Vagy gyökeretskéket a' földből áskállok;
Éhség űző erőt ezekbe találok.

Filantus.

Hát innya mit szoktál? — —

Sarkothea.

— — Hideg forrás vizet.

Filantus. (Tsudálkozva.)

Lásd! az együgyűség neked mivel fizet!
Hiszen a' barom is csak azt issza, eszi,
Eszének az ember hát mi hasznát veszi?
Szaggassunk a' mezőn búza kalászsokat,
Törjük feje liszté azoknak magvokat,
Ezekből készítsünk kenyért, 's kalátsokat,
Bélest, 's válogatott izú pástétokat.
Sűljenek fátzánok, 's más szárnyas állatok,
Iny tsiklándoztató 's ingerlő falatok.
Nyúlak, őzek, tsigák, tengernek halai,
Ezek mind az ember torkának rabjai;
Bolondság volna hát ezeket meg vetni,
's A' jó természetet e'ként vétkeztetni;
Italodra pedig szívet vidamító, —
Búdat felejtető, Lelkedet ujjitó —
Bor nektárját szerzek, a' bűdös vizezőket
Hagyjuk a' barmoknak, mint nekik valókat.

HARMADIK ACTUS.

(Mellyben, 1. Szeretet elő beszéli: hogy származtak ezen házasságból hét leányok, mellyek ugyan annyi vétkek. 2. Vetekednek a' Virtussal a' Kevélység, Fösvénység, mellyek magokat megmakatsítván, megutálva oda hagyják őket. 3. A' Bujaság, Restség és Torkosság követői közzül egy néhányan a' Virtus beszédi által meggyőztetvén, lesznek annak követőivé. 4. A' Gyűlölséggel is szembe száll a' Virtus; de az a' maga megutáltatását nem szenvedhetvén, mérgébe el vesz. 5. A' Harag támadja meg a' Virtust, de ettől meg vakittatik, azután vakon kóborol, orditozik, és mindeket unszol a' haragoskodásra, igazságtalanságra, erőszakételre, 's a' t.)

ELSŐ SCÉNA.

Szeretet.

Az Ember az álnok *maga Szeretete*
 Sullyos járma alá e' képen vettete,
 Így lett annak vakon szótfogadó rabja,
 Ettől áradt reá minden bűnök habja,
 Az el vesztett épség' ki tzimerezője
 A' ruha, így leve bujaság fertője,
 Az étel, az éhség olvasztó epéje
 Lett a' finnyás hasnak nyalánk tsemegéje ;
 A' részegítő bor rendetlen itala
 Lett, melly benne minden vétkeket forrala ;
 És midőn napjait így folydogáltatja,
 Születék ő néki hét tsuda fajzatja,
 Első a' másokat utáló Kevélység,
 Második a' fonnyadt reszkető Fösvénység,
 Az otsmány Torkosság, Bujaság és Restség,
 Az irigy Gyűlölség, 's Haragos veszség.
 Ezek a' mint nőttek folyó idejekbe,
 Nevedtek szintűgy, rosz természetekbe,
 's Végre mikor Férjhez mehetők ké lettek,
 Külömb külömb Kérők esdektek érettek.
 A' fényes királyok a' szép kevélységnek
 Hódolnak, 's szerelme tüzeitől égnék ;
 A' rút Fösvénységet a' vének szeretik,
 A' mérges Haragot a' Gazdák kéretik,
 Tsak a' Torkosságot hiszik 's tartják szépnek
 A' Gazdagok, azért véle frigybe lépnek ;
 A' Tehetetlenek Gyűlölség követők,
 A' katonák lusta Restséget szeretők :
 A' Bujaság otsmány kurvája mindennek,
 Mert semmi bizonyos férje nintszen ennek.
 Ez mindegyik meg meg annyi Istent hozott,
 E' világra, kikkel a' Föld bálványozott.
 Jupiter, Mars, Vénus 's más ilyen Istenek,
 Isteni Felséget ezektől vettenek.

Mert mindenik véték volt egy-egy Istené,
 Ki azt óltalmazná, 's killyebb terjesztené.
 O' igaz Istennek tsufos megvetése!
 O' emberi nemnek bolond pártütése!
 O' első emberck késő maradéka!
 Ne legyen szivetek e' vétkek' hajléka,
 Ha igaz színekbe ezeket látnátok,
 Tudom bizonyosan, hogy megutálnátok: —
 Ime a' Filautus legelső leánnya
 A' Kevélység, fejét felénk amott hánnya,
 Nézzétek hát körül okosan 's szemesen,
 Hogy megutálhassa szivetek nemesen.

MÁSODIK SCÉNA.

Kevélység, Virtus, Szeretet.

Kevélység. (Gőgösen a' Theatrum
 közepire léptetve.)

Ti! szemét emberek', nekem hódoljatok,
 Mint legfőbb királynét engem imádjatok,
 Mert ámbár e' széles Földet feljárnátok,
 Illy ditső Felséget, tudom nem kapnátok.
 Kinek is lennétek szolgálai jobb jussal,
 Mint nekem? ki birok majd minden tronussal;
 Testvérim, 's férjeim voltak Asiába
 Valakik fénylettek királyok sorába;
 Sőt az egész Földet királyi nemzetem
 Elárasztá, minden helyen tiszteltetem.
 Xerxes, Tzirus, Krésus, mind Atyámfiak
 Vóltak, sőt tetszésem' kötözött rabjai,
 Ama' fél világnak kitsiny hódítója
 Nagy Sándor, nevemnek volt vak imádója,
 Híres vezérei Róma városának
 Osztályos Atyafi társaim valának;
 Heliogaballus, Neró 's más illyenek
 Engem tsak nem Isten gyanánt tiszteltenek.
 Hát ti! kis emberek! hogy ne imádnátok?
 Ha szemem tsak egyszer vetném is reátok.

Virtus.

O' Kevélység! magad' miért hanyod veted?
 Vak imádóidat minek emlegeted?
 Hiszen mindeniknek, hányjuk fel bár sorra
 Bolond tiszteleted torkára is forra.
 Sándor, kinek e' Föld birni kevés vala,
 Még idő nap előtt elvesze, meghala;

Hát a' szegény Xerxes mi hasznodat vette?
 Szalamina partja feleljen érette.
 A' tengert ellepték fegyveres gályái,
 Egész vizeket fel ittak katonái.
 Mint a' dühös medve, mindent ronta tépe,
 Szökve bújt előtte a' Föld félénk népe;
 Mégis úgy elvesze sok népe 's hajója,
 Hogy alig futa el egy két hirmondója.
 Néróról 's más ilyen formákról mit mondok?
 Kik tsak Föld piszkai voltak 's kész bolondok.
 De kérlek! mi is van olly különös javad?
 A' mellyért illy fenyeen tsavargatod szavad.
 A' mellyet ha más is magába fel lelne,
 Mint te, olyan kevély szarvakat emelne.

Kevélység.

Nekem ugyan, Virtus! semmi osztó perem
 Nints veled, mert soha nem vóltál emberem;
 De még is, mit bírok? meg mondom ha kérded,
 Hald meg 's hajtsd meg te is nékem, fejed, térded.
 Hát kinek Királyok s Hertzegek Elei,
 Nem méltán vagynak-e fenn látó szemei?

Virtus.

Koránt sem, ha ollyan kis Lélek van benne
 Melly a koronára érdemetlen lenne.

Kevélység.

Te, hát Eleinkről álló Nemeinket,
 Tám nem betsülöd úgy mint érdemeinket,
 's Azt mondd, hogy tsak az a' mi felemelhet,
 Ha kiki magába érdemeket lelhet;
 Bennünk van a' szépség. Felmagasztaltatom
 Hát méltán, ha piross rósa ábrázatom.
 Ha testem tagjai olly gyönyörűk 's épek,
 Hogy irigyen néznek reám minden szépek.

Virtus.

A' szép ábrázat is magába nem érdem,
 Mert mit ér szépsége a' roszsznak? azt kérdem:
 Veszszen el a' bibor, 's vénusi ábrázat,
 Ha palástol otsmány ördög forma vázat,
 Más az, hogy a' szépség, el vesz nem sokára,
 A' kuttogó vénség ha hág a' nyakára.
 De az halál gyakran még ezt nem is várja,
 Hanem letapodja 's bűdös sirba zárja.

Kevélység.

Ugy de a' jószágon 's Attalusi kintsen
 A Vénség' 's Halálnak semmi jussok nintsen.
 's A'kinek kintse van, az mindent megtehet,
 Jó hazafi, jámbor szent, és kegyes lehet.
 Bóltst hát az, ha velem lép egyenlő sorba,
 Nem mász béka módra az alatson porba

Virtus.

Az kintset nem bántja, az igaz, az Halál,
 De hát ellenséged? ha reája talál
 Ugy tartom, nem hagyja nállad penészedni,
 's Akkor meztelen mivel fogsz kérkedni?

Kevélység.

De a' bóltst okosság 's az ész tudománya
 A' tolvajnak tsak nem lesz ragadománya,
 E' kintsüktől minket senki meg nem foszthat,
 Sőt holtunk után is jutalmat ez oszthat;
 No hát, bóldog bóltsek! engem kövessetek
 Az Egekig érjen felemelt fejetek,
 Mert tsak ti birhattok olyan bóldogságot,
 A' melly után nyertek halhatatlanságot.
 Nem is gondolok én e' Föld szemetivel,
 Tsak veletek birjak Világ gyöngyeivel.

Virtus.

O' kevélység szele! nagy követ mozgatol,
 Holott egy bóltset is el nem hódíthatol; — —
 A' gyöngytermő tsigák a' magos tengernek
 Mély fenekén laknak, nem felül hevernek,
 Ellenben a' mibe semmi sints, vagy béka,
 Ugy jár a' mint hajtja azt a' hab tajtéka.
 Lesüti a' kalász fejét ha van teli,
 Ellenben az üres magasra emeli;
 Így kinek az Eget veri kevély feje,
 Vagy nintsen, vagy száraz az agya veleje.
 Mert a' ki kérkedik, bár akármit mond az,
 Nem tsak az hogy nem bóltst hanem sült bolond az.

Kevélység.

Már te, halálosan ellenkezel velem,
 Többé rám okádott mérgeket nem nyelem,
 Ugy is mindég vóltál szerentsém irigye,
 Fojtson meg Erebus' halálos mirigye.

Megyek oda, az hol a' Virtus nevezet,
 Gyűlölséges dolog, 's utálatba vezet;
 Tudom tisztelőket ott fogok találni,
 Álljon a' borbélytzhé veled disputálni.

(Elmegyen.)

HARMADIK SCÉNA.

Virtus, Fösvénység.

(Fösvénység egy setét börtbe pislogó méts mellett számlálgatja pénzt.)

Virtus. (Fösvénységnek.)

Hát te! mit tsörtetel ebbe a' barlangba,
 Mit 'gyötröd magadat a' sok gond közt lángha?
 Bujálkodva tsak az arany 's ezüst hangba,
 Ember vagy, tartsd magad hát emberi rangba.

Hiszen ha testedet e' földből vetted is,
 De van benned menyből származott lelked is:
 Ne tsak földet túrjon hát földi tested is,
 Sőt jusson eszedbe az Ég' 's Istened is.

A' rád bizott jóknak legyél hiv sáfára,
 Külömben azt mondják róllad bizonyára,
 Ez olly eb, melly azért fekvé a' szénára,
 Hogy maga se, más se fordítsa hasznára.

Fösvénység.

Jó Virtus! mit papolsz olly fennyen felettem?
 Tudom nállad nélkül hogy honnan eredtem,
 's Hogy a' munkát 's kintset mindég kedveltem,
 Tudd meg, hogy illendő okból tselekedtem.

Mert a' kinek szükség kotorász 'sebjébe,
 Nem mehet az nagyra sehol hevenyébe,
 Bár sinór mértékül a' Virtust venné be,
 Hogy kövesse minden tselekedetébe.

Bár elibe hágnál a' bölt Apollónak,
 De ha Plutus nem áll melléd kints hordónak,
 Mindenek tartanak hijjába valónak,
 's Betsületi több lesz mint neked, egy lónak.

El lehet a' Virtus, 's tudomány bőséggel
 Bennünk, de ha a' kints nem lesz segítséggel,
 Nem tisztel senki is, tsak betstelenséggel
 Kűszködünk a' rongyos szőrű szegénységgel.

Szegénységgel élni pedig kész gyötrellem,
 A' királyok előtt sinsz ennek kegyelem,
 Fojtogató porát tehát én sem nyelem,
 A' szegény egy portán nem férhet meg velem.

Ezért szegődtettem három tselédeket,
 Tsalást, Ragadozást, U'sorát, 's ezeket
 Kiküldöm, 's befutnak hegyeket völgyeket,
 's Tepernek házamba temérdek kintseket.

Ez három tselédim Védelmező keze,
 E' rút szerzet ellen ugy be is fedeze
 Mind eddig, hogy hozzám épen nem férkeze
 Ámbár reám törni gyakran igyekeze.

Tovább is, HIVEIM! ugy iparkodjatok,
 Minden erőttökkel azon dolgozzatok,
 Hogy a' rút szegénység nállam vagy nállatok
 Hellyet ne találjon, ellene álljatok.

Hiszen bár nem szórjuk kintsünket bősséggel,
 Nem vádolhat azért senki fősvénységgel,
 Takarékoság az, 's mivel lesz jó véggel,
 Épen megegyezik az illendőséggel.

Virtus.

Mit tetteted magad? a' Varjat szavárúl
 Az ökröt meg lehet ismerni szarvárul,
 A' kullogó farkast ragadozásárul,
 Téged is tulajdon mentséged elárul.

Hát takaros-é az? ki minden dolgába
 U'sorál, ragadoz, tsal mást szabadjába,
 Tsak kintset gyűjthessen a tele ládába,
 Sőt ez a' Fősvénység tulajdon formába.

Büntetésre méltóbb véték talám nintsen,
 Mint mikor a' fősvény, úr számtalan kintsen,
 Mégis azon van, hogy többekre lépintsen,
 Kínek már Plútónál kén ülni bilintsen.

Mit is ér magába gyűtni gazdagságot?
 Melly nem adhat semmi igaz boldogságot,
 Sőt bennünk kint szerez, 's nyughatatlanságot,
 És pénz szomjúsággal gyötrő viz korságot.

A' Fősvénység tsupa ostobává teszen,
 Mert a' ki javával nem élhet merészen,
 Az olyan Tantalus, vagy Midás egészen,
 Kiknek a' kints között vólt gyötrelmek készen.

Az Arany és Ezüst vétkeknek műhelye,
Az elmét rongáló bűnöknek méteje,
Vétkek szemet dombja, 's olly büdös gőz helye
Mellyen Titusnak is szédelgett a' feje.

Ezt a Nemes Lélek nemesen megveti.,
Vagy ha szereti is, módjával szereti,
's Ezt a' fő jók közzé más nem helyezteti,
Tsak a' paraszt szivnek 'sobrak természeti.

Fösvénység.

De papolhatsz nekem, mig más felé térek,
Tanátsot én tőled külömben sem kérek,
Sem arra hogy veled osztozzak, nem érek,
Tsak beszélj, de veled én nyelvet nem mérek.
(Ezzel, elébbi dolgához lát.)

NEGYEDIK SCÉNA.

(Virtus, Szeretet és egy sereg Bújaság, Torkosság és Restség követői, a' kik musika-zó alatt esznek, isznak, ujongatnak. s. a' t.)

Virtus. (Szeretnek.)

Hallod-é? Barátom! mitsoda tapsolás,
Hegedű, tzimbalom harsog és tántzolás?

Szeretet.

Hallom, de nem tudom hirtelen fel venni,
Kiknek kelljen ezen lármázóknak lenni,
És ha nem hallanék ott emberek hangját,
El hinném, hogy Plutó hagyta el barlangját,
Sireni nótáját tsak azért fuvatja,
Hogy azzal az embert hozzá tsalogatja;
De emberek azok, és Bálba lehetnek,
Mert Kupidót, Vénust, Bakhust emlegetnek.

Virtus.

Ha emberek, szánom, mert rosszszúl jár szájok,
Jer, ha nints terhedre, menjünk el hozzájok,
Mert tám a' Bújaság' 's Torkosság ölébe
Hevernek a' szörnyű mélységnek szélébe.
Adjuk hát nekik, ha lehet, tudtokra;
Mibe vagynak? és mit várhatnak magokra?

Szeretet.

Szivesen tselekszem, nem bánom, menjünk el,
's Ha lehet, jobb útra hozzuk beszédünkel.
(Ajtajokon zörgetnek.)

Nyiss ajtót! — — —

1. *Bálozó.*

— — Tsitt! urak! az ajtón valaki.

2. *Bálozó.*

Hadd legyen! — —

Szeretet. (Ujra kopogtatva.)

— Nyiss ajtót! — —

1. *Bálozó.*

— — — Tágasabb oda ki.

Szeretet.

Nyiss ajtót, Barátom! ha van emberséged.

1. *Bálozó.*

Ki vagy? mi a' forgó szélvész hord itt téged?

Szeretet.

Nem tsak magam, hanem ketten is zörgetünk,
Priska 's Honoria a' mi nevezetünk.

1. *Bálozó.* (Az ajtót kinyitva.)

Jertek be, szép lelkek! egy kis musikára?
's Maradjatok osztán nállunk vatsorára.

Szeretet.

Ugy de mivel fogtok minket mulattatni?

1. *Bálozó.*

Három négy pár valtzert majd fogunk vonatni,
Tántoljunk, vigadjunk, búsúljanak mások,
Kiket éhség gyötör, 's más ilyen tsapások.
Ha ezt megunjátok más játékunk lészen,
A' szomszéd szobában van billiárd készen
Jádzunk Quadriliát, Vojtát, vagy Tarókot,
's Olykor olykor hintünk rátok egy két tsókot.
Friss tsokoládéval 's kávéval szolgálunk,
Tsak a' kisasszonykák mulassanak nállunk.
Ha tetszik olvasni, iti van Propertius
Itt van Anakreon, Gallus, Ovidius,
Vultéjus és mások, kik a' Szeretnek
Az ember szívébe puha ágyat vetnek.
S osztán vigan fogunk együtt vatsorálni.

Szeretet.

De ha kérdezhetem, hogy fogtok traktálni?

1. *Bálozó.*

Az egész országnak nyalánk ritkasága
 Füstölgő konyhánknak közepére hága;
 Tok, viza, ketsege, tsiga, rák, pisztrángok,
 's Valami halnemnek élnek úri rangok,
 Lesz Vadketske, Dámvad, őz az asztalakon,
 Nyúl, szarvas, 's valamit terem a' Bikk 's Bakon.
 Házi apró Marha, Galamb, Fogoly madár,
 Fűrj, Fátzán, és egyéb készül számunkra már,
 Nyelv, Velő, Tsöröge, Tortáta, bélesek,
 Tokaji másolások, jófélék 's édesek;
 's A' mi tsak az inynek ingerlője lehet,
 Itt abba akárki gazdagon részt vehet.
 Ne vessék meg tehát e' szivességünket!

Virtus.

Nem tudnátok ti jól tartani bennünket.

1. *Bálozó.*

Hogy Hogy!! — —

Virtus.

Én a' Virtus vagyok, ő Szeretet,
 Nem eszünk mi semmi finyas ételteket,
 Ott eszünk, ott iszunk, és tsak ott vigadunk,
 A' hol hozzánk méltó társakra akadunk;
 Tsak ott lehet nekünk állandó szállásunk,
 A' hol még nints tsufos megutáltatásunk.
 De ti! O' fájdalom! kik tsak most nem régen
 A' Virtus szárnyain jártatok az égen,
 A' Bujaság hámját már veté reátok,
 Mézzel bekent mérges zablját rágjátok.
 De mig a' Bujaság gyenge fű bennetek,
 Addig gyomláljátok 's körülte legyetek.
 Mert, ha erőssödik, mély gyökeret ereszt,
 Sok vétkeket terem, 's titeket is elveszt.
 Mig hát könnyen hajlik gyermeki szivetek,
 A' munkára szokni addig siessetek,
 A' heverés gyomját tépjétek belőle
 Mert ha belé vénül, elfojtatik tőle;
 De nem elég tsak a' heverést mustrálni,
 Gyakran lesbe szokott a' Bujaság álni —
 A' munkás ellen is, mert a' Músák' sorát
 Szereti, 's követi a' Pallás táborát;
 Vénus is laurust köt néha homlokára,
 Kupidó Fébusi nyillal jár prédára;

A' Músák a' szagos szép virágszálaknak
 Közzé, gyakran maró tsalánokat raknak,
 Sokszor a' Poéták' betzukrozott fánkja' —
 Béle tsupa mérges szerelem' fulánkja.
 Ezekről is szükség hát azoknak futni,
 Kik Vénus gyalamába nem akarnak jutni,
 Vagy a' ki szereti, szeresse okosan,
 Hogy meg ne tsalasson általok tsúfosan.

3. Bálózó.

Mind szent a' mit mondasz, o' Ég' szép magzatja!
 Én is így lettem a' Vénus áldozatja,
 Az égig ért hirem, szerettek mindenek,
 A mig ösvényiden lábaim léptenek,
 De a' bújja Versek' mézzel elegy mérge
 Lett szüzességemnek vesztegető férgé.
 Úgy hogy, ha', mi vóltam? most jut az eszembe,
 'S mi vagyok? sir lelkem, kés forog szívembe
 Hát szemtelen versű könyvek veszzetek el,
 Neveljétek pokol hamvát tüzetekkel.
 (Tűzre vet egynehány Poétákat.)
 Füstötök kerengjen a' Pokol füstébe,
 Ne gerjeszsen lángot több jámbor szívébe.
 Még azt is a' kitől kibotsáttatátok
 Legelől, borítsa örökös éjj 's átok
 Ti is! buja Vénus tsalárd bokkrétái!
 Veszzetek, nem vagytok szüzesség példái.
 Én pedig, ha magam' még megjobbithatom,
 Eddig tett vétkeket örökké siratom.
 's Hogy szives követőd lenni igyekezem,
 Virtus! vedd jeléül kinyújtott jobb kezem.

Virtus. (Vele kezét fogva.)

Örömet tselekszem, vigadok szívembe,
 Mikor illy zálogot foghatok kezembe.
 De hogy végben vihesd hiven szándékomat,
 Hald meg még röviden, mihez tartsd magadat.
 Ne menj minden helyre, 's minden barátokhoz,
 A' kik tsalogatnak nyájasan magokhoz,
 Ha sokféle társak fognak veled kezét,
 A' szabad barátság újra tőrbe vezet;
 Ellenséged egy se, barátod is keves
 Légyen, az is tsak ha jó erköltsel nemes.
 Elmédet főképen a' testnek ostromja
 Ellen őrizd, mert ez azt hamar elnyomja.
 Vigyázz, hogy a' strása, homlokod lámpássá
 Ellenségeidet várba ne botsássá.

Sokan fenekére a' veszedelemnek
 Estek, többet adván mint illett a' szemnek ;
 Dávid 's Holofernes a' szem által lettek
 Veszedelmes bűnbe 's bajba kevertettek.
 De ezeken kívül vagynak még sok rések
 Lelkedhez testeden sok titkos törések ;
 Hol ellenségeid szivednek várába
 Be lopodnak ha nem vigyázzsz valójába.
 Ne hajts Bakhusnak is tsalogatásira,
 Mert a' bor kész olaj a' sziv lángjaira ;
 Ihatol a' mennyit kíván természeted,
 De többel tsak a' bűn tüzét éleszgeted.
 Sokszor árt a titkos mérgű nyájas szó is
 Gyakran füleidből válik áruló is.
 Egy szóval mindenre vigyázz jó előre,
 Hogy dühösségre ne üssön jövendőre.
 Vénusnak szolgálni sok költségbe kerül,
 Azomban mit fizet? megkinoz emberül,
 Elméd' pokolbéli homállal lankasztja,
 Testedet halálos sebekkel rothasztja ;
 Tehát igen böltsen 's nemesen tselekszik,
 Ki a' bujaságnak ölébe nem fekszik ;
 Ez mézet azért ad, hogy mérget nyalasson,
 Ajándékot azért, hogy törbe foghasson,
 Friss baj, vig nyavalya, kedves bolondozás,
 's Halált siettető Sardói katzagás,
 Itt a' test tyrannus, lélek a' szolgája,
 Ez minden gonosznak tenyésző Lernája ;
 A' tavaszjó élet' rontó komor tele,
 Minden vesz ott, a' hol ez szarvat emele.

1. Bálózó.

De, ha így, jó Vénus! tsak veszsz itt magadnak,
 Mi közzülünk veled kevesen maradnak.

2. Bálózó.

Hogy meg is szegényíts, nyomorékká is tégy,
 Sok adó volna az! arra soha sem mégy.

HATODIK SCÉNA.

Gyűlölség. (Maga, egy barlang felett.)

Már én sem nyughatom tovább barlangomba,
 Vagy meg kell pukkadnom itt boszszúságomba.
 A' köz hir beszél, hallám füleimmel,
 Mint bána a' Virtus már öt testvérimmel.

(Elindúl.)

Nem nyugszom hát, viszem ellene táborom,
 Tudom el is veszi kegyetlen ostorom.
 Nossza Vitézeim! rajta hát serényen,
 Kellyetek ellene, 's vijjatok keményen,
 Rajta e' széles Föld alaton köznépe,
 Kikhez még a' Virtus lába be nem lépe,
 's Kiknek nyakatokat járma nem terheli,
 Keljetek ellene gyűlölséggel teli.
 Én megyek rá elől, engem kövessetek,
 Így tsalhatatlanúl lesz győzedelmetek.

HETEDIK SCÉNA.

(Virtus maga, azután Gyűlölség is.)

Virtus.

Nemes szívű ifjak! kik eddig vóltatok
 Hiveim! 's zászlóim alatt hartzoltatok,
 De laurus koszorút még sem nyerhettetek,
 Nem repes az égen hiretek, nevetek.
 Egy könnyű 's bizonyos út a' ditsőségre
 Most nyilt, hartzra menni kell a' gyűlölségre,
 A' ki ezzel hartzolt úgy nyertes katona,
 Ha tsak megált veszteg, 's rá kardot sem vona.
 A' ki megutálja, 's nem száll vele hartzra,
 Tsak az győzi ezt meg, az előtt hull artzra.
 A' gyűlölségen ugy győzedelmeskedtek,
 Ha rátok lőtt tompa nyilain nevetek.

Gyűlölség. (Lassú lépésekkel hozzá érkezvén így támadja meg.)

Hát te vóltál kedves testvérim hóhéra?
 Kergetné ki lelked testedből Megéra.
 Szálj le most, hogy kardom' véredbe fereszszem,
 's Lelked kóvályogni Plutóhoz ereszszem,
 Ha bizhatol, most jőjj egy szál kardra velem,
 Most szálj le! — —

Virtus. (Mosolyogva, és kardját magasról villogtatva.)

— Nézd, mi ez! — —

Gyűlölség. (Mérgelődve.)

— — Nyakad' azzal szelem,

Ha te e' Világot úgy elbolondítád,
 Hogy épen a' magad pártjára hódítád
 Én is megmutatom neked, mit tehetek?
 Majd meg ládd! (Kapaszkodik hozzá, de
 felpuffadt hasa visszarántja a' földre) mert óh hogy
 hozzád nem férhetek!
 Jőjj le hamar!

Virtus. (Mint felyebb.)

— Nézzed! — —

Gyűlölség. (Mint felyebb.)

— — Azt verem szivedbe

Ezt meg (mutatja a' maga rosdás vaskóját) megforgatom
minden tetemedbe.

Tsak szálj le, de nem mersz, mert félsz hogy megöllek
's Éles fogaim közt hamuvá öröllek.

Virtus.

Mernék biz én, de illy otmány vérrel karom,
's Kardom fertéztetni épen nem akarom.

Gyűlölség. (Boszszonkodva.)

O' dühös furiák kinos áldozatja!

Hát még fertelmes szád rám azt okádhhatja?

Majd rád török hát én; (emelkedik fel, de vissza esik)

— Óh fertelmes féreg!

Fel (ismét) nem lehet; fel kell, (ismét le esik és a' földhöz
vágja magát) jaj meg öl a' méreg.

O' Éris! o' Harag! szerelmes testvérem!

Boszszúld meg halálom, 's rád kiáltó vérem.

(Kifújja lelkét.)

NYOLTZADIK SCÉNA.

(Harag maga, azután Virtus is.)

Harag. (Iszonyú ordítással kóborolva.)

Jaj! fojtó bosszúság forr mérges erembe,

Hol a' Virtus! hogy ezt szivébe verjem be,

Ezt a' kardot, mely már annyi vért kionta,

A mennyi lélekre jobb karom fel vonta.

Nem nyugszom, valamig hasára nem ülök,

Tüzes mérgembe tsak dög testén enyhülök.

Meg ölöm anyámat minden nemzetével,

Eltörlöm e' Földről hírével nevével,

O' Akheron és Éjj hármass leányai!

Pokol Istenei! 's Isten Asszonyai!

Alektó! Megéra! Tizifone! Eris!

Follyon mint a' Bodrok az emberi vér is,

Gerjeszszetek hadat, 's háborúságokat,

Borítsatok tűzbe minden országokat;

Szolgák! uraitok ellen támadjatok,

Hazafiak! egymás véribé úszszatok,

Ne legyen sem király, földes ur, sem szolga,

Fordúljon viszzára az egész Föld dolga,

Kivált ha valaki a' Virtust követi
 Ne légyen nállatok annak kimélleti;
 De bársak a' Virtust magát találhatnám,
 Hogy méltó boszszúmat rajta pótolhatnám.
 (Ekkor szerentséltenségből a' Virtushoz közelit.

Virtus.

Hogy merted lábaid küszöbömre tenni?
 Vakmerő! te tölled kellé ezt fel venni?
 Anyádat 's nemzeted minek fenyegeted?
 Tám nem elég régen kinzod 's kesergeted?
 Azért hogy annyira gyötréd testvériddel,
 Az embert, tsűf féreg! magadat ne hidd el,
 Mert ma jármaitok alól szabad léssen.
 A' Virtus jobb karja megmenti egészen.
 Hagyd hát őtet élni karom óltalmában,
 's Vessz furiáiddal Akheron tavába.

Harag.

Hát te vagy a' Virtus? Ég tsuda fajzatja!
 Reád tátott számnak egy iznyi falatja;
 Hol vagynak testvérim, mond meg hova tetted?

Virtus. (Mutatván Gyűlölségre.)

Ott fekszik az egyik, láthatod, melletted.

Harag.

Ezt látom, átkozott! de hát hova lettek?
 A' többiek, a' kik szint illy sebet vettek.

Virtus.

Elementek dolgokra. —

Harag.

— Nem, gyilkos őket is
 Méreggel fojtád meg valamint eztet is.
 Rajtam is így akarsz gyalázatot tenni
 De tudd meg, semmire sem fogsz velem menni,
 És mig a' lenne is, ne! (Hozzá vág.)

Virtus.

— Ho hó! Barátom!
 Nem jó neked nézni szemeddel, úgy látom.
 Ne legyen hát szemed, homlokod gödrébe,
 ((Mevakitja.)

Menj már! —

Harag.

— Fojtson Kháron a' Stix örvényébe,
Ne kinozz, botsáss el hadd menjek dolgomra
Jaj! hogy tapogatok vakon barlangomra.

(Dühösködve)

Nem megyek; e' földön kóborlok ordítva,
Mig tsak éllel hegygel fel nem lesz fordítva;
Igazságtalanság, erőszak, boszszontás
Lesz kezem munkája, öldöklés vérontás.
Mig ugy ki nem fogom sarkából rontani,
Hogy semmi formája nem lesz. a' mostani,
Végre romlásinak tetejébe ülök,
's Győzedelem után vakonn is örülök.

Epilogus.

Ti! pedig o' Egek! kiknek szerelmetek
Még ég hozzánk, rajtunk már könyörüljetez,
Ne engedjetez több erőz a' Sátánnak,
's A' vétkekeknek, mellyek utánnunk lest hánnak,
Kedvezzetez kérünk végre az emberi
Nemnek, midőz jajja az egeket veri
A' dühöz Erinnist Pokolba zárjátok,
Hol kinozza örök gyöttelez és átok.
Igy, Isten! nevednek egy oltárt emelünk
Szívünkbe, melly jázni és kelni fog velünk.
Téged magasztalunk 's tsak neked szolgálunk,
Mig sirba nem temet gyászt hozó halálunk.

Vége.

ADATOK A CSOKONAI CSALÁD ÉLETÉHEZ.

(Csokonai igazi szülőháza; szüleinek lakóhelyei; édes anyjának végrendelete.)

Ide s tova száz éve, hogy Csokonai szive megszűnt dobogni s porrá váló részei összevegyültek a hatvan-utczaiz temető puha homokjával. A mit a boldogtalan költő jósló ajkai daloltak: »Majd talán a boldogabb időben fellelik sirhelyemet«, — rég beteljesült. De a hol a kised Csokonai bölcsője ringott, azt a helyet még a halálát követő századik évben is keressük. Mert, bár városunk egyik középületét, a kismester, most Bethlen-utczaiz 3. sz. a. iskolát még 1891. nov. 17-én márvány-táblával jelölte meg a Csokonai-kör,¹ nekem mégis aggodalmaim voltak, hogy vajon csakugyan ez az ódon iskola-é költőnk szülőháza? A gyanakodás a debreczeni ev. ref. egyház régi anyakönyveiben, a váradiz Baranyicsalád leszármazását kutatván, ébredt fel bennem. A mikor pedig az elmúlt nyáron a városháza pinczéjében heverő írások között, Csokajiz

¹ Debr. Ellenőr 1891. évf. nov. 18. 221. sz.

Fényes Györgynek, Csokonai Vitéz Józseffel, a költő édesatyjával kötött házbéri-szerződésére bukkantam, ellenállhatatlan vágy fogott el, hogy a Csokonai-család lakóhelyei, különösebben a költő szülőháza után behatóan nyomozzak. Az eredmény igazolta az én gyanakodásomat. Egykorú írásbeli bizonyítékokból azt a meggyőződést merítettem, hogy a Csokonai-kör maga is, a mikor a kismester-utcai leányiskola falába márványtáblát illesztett s e házat ez által irodalomtörténeti nevezetességgé avatta, a hagyomány és a költő egyik-másik újabb korbéli életrajzirója tévedésének esett áldozatul.

Lássuk először is az anyakönyvek kiindulási pontul választott tanuságtételét.

Az esketési anyakönyv vallja: »1771. szept. 25-én *Hatvan-utczában* Hollósi Somogyi András házánál lakó *Csokonai Vitéz József* veszi, *ugyanazon utczában*, Eskütt *Diószegi Mihály* hajadon leányát, Sárát.«¹ Az ifjú pár első szülött fia Mihály, a keresztelési anyakönyv 1773. nov. 26-án kelt s a keresztelés napját jelentő bejegyzése szerint ugyancsak *Hatvan-utczában* születik. Ez a bejegyzés így szól: »*Hatvan-u.* Csokonai Vitéz József és Diószegi Sára f. Mihály. K. A. Prkr. Bélyei Péter, Bentze Dániel, Csapó István, Kovács János.«²

Már most a kérdés eldöntése azon fordult meg, mely régi házszám alatt találjuk meg az egykorú adóajstromokban Csokonai Vitéz József terehordozó polgár nevét és ez a régi házszám melyik mostani számnak felel meg? Szerencsére a debreczeni bel- és kültekkel területének egymáshoz való szoros viszonya és az a fundamentumos jelentőség, a melylyel nálunk bizonyos polgári jogok haszonélvezete mértékének meghatározásánál a beltek területe birt hajdan, sőt bir ma is, a legtöbb esetben biztos vezérfonalat ad kezünkbe a belvárosi régi házak hollétének felismeréséhez. A Csokonai korabeli adófelvevő könyvek 1775-től fogva a ház után kiosztott ondódi földek szélességét, 1780-tól fogva pedig a beltek területét is kitüntetik. A hortobágyi legelő-adók felosztásánál manapság használt számvetési könyvekben hasonló módon megtaláljuk a beltek és tartozékaik méreteit.

E két rendbeli könyvek egybevetése után megállapíthattam, hogy Hollósi Somogyi András házas telke, a hol Csokonai Vitéz József házasságkötése esztendejében lakott, azonos a piacz-utcai 9. sz. teleknek a Bikaszálloda felől eső déli részével. A később elmondandókra nézve ra kellett mutatnom erre is.³

Mikor Csokonai feleségül vette Diószegi Sárát, még nem önálló mester. Segéd Hollósi Somogyi András borbélymesternél. Hollósi uram

¹ Ev. ref. egyház anyakönyvei. V. k. 101. l.

² Ugyanott VI. 109.

³ Hollósi Somogyi András telke 1771-ben és azután Hatvan-utca I. tizedbeli 78, a legújabb házszámozás előtt pedig 1584. számot viselte. Területe akkor 548 □ öl; ház után való földje 73 folyó öl széles; északfelől való szomszéd Beregszászi István 79. sz. telke 764, földje 95¹/₂ öl, N. Osváth Jánosné 80. sz. telke pedig 430, földje 53¹/₂ öl. Ez egymás mellett lévő három telekből alakultak a piacz-utcai mai 7. és 9. sz. telkek, a melyeknek ház után való földjük együtt ma is 222 f. öl. Számv. levéltára.

műhelyében dolgozik azután is, majd másfél esztendeig. Ugyanis a borbély czéh tagjai között sem 1771-ben, sem 1772-ben nem fordul elő a neve. 1773. márcz. 4-én felvéteti magát az okleveles polgárok sorába, a mikor már »borbély«-nak írják;¹ a borbélyok jövedelme osztályozásáról ugyanazon évi november 18-án a tanácshoz bemutatott lajstrom is már mint önálló mestert említi. Csokonai a harmadik jövedelmi osztályba jutott, egy legénynyel dolgozott s lakóhelyül Hatvan-utcza III. tizede van megnevezve.² Adó alá is 1773 második felében fogják először. Az 1773/4. évi adófelvetésnél III. osztályú borbélymestersége után 7 rhfr. 70 krt rónak ki reá. Ekkor még nincs másféle adaja. Neve Hatvan-utcza III. tized 232. sz. alatt nyomban esküdtt Diószegi Mihály, ipa ura után következik.³ De más, még erősebb bizonyíték is került elő, mire a Csokonai-kör választmányának küldöttsége felülvizsgálni jött adataim forrásait. Az 1773. évi népszámlálás ez. Vaskos füzet ilyen címmel: »Conscriptio animarum in Platea Hatvan pro Anno 1773.« Ebben is a 232. sz. alatt találjuk »E. Diószegi Mihály inspector Fori« nevét s a házabeli lakót: Csokonai József borbélyt. Amannak háztartásában az összeírás szerint 1 nagyobb férfi és 3 nagyobb nő van; emennek háztartása 2 nagykorú, 1 kiskorú férfi- és 1 nagykorú nőtagból áll. Valamennyien protestánsok. Az egyik felnőtt férfi Csokonai József legénye; a családnak kisebb korú férfi tagja pedig kétségtelenül a néhány hetes első szülött fiú: Mihály. Úgy látszik, hogy az összeírás az 1773. decz. 31-diki állapotot tünteti fel, bár »actum in diebus 28., 29., 31., Jan. et 1., 2., 3., Febr. No 774.« Nem kerülheti el a figyelmünket az sem, hogy az összeírást Marjalaki Mihály senator, Bence József és *Diószegi Mihály* esküdtek végezték és hitelesítették sajátkezü aláírásukkal.⁴

Nyilvánvaló tehát, hogy Csokonai József 1773 őszén, a mikor Mihály fia született, a Diószegi háznál lakott. Azt a feltevést is nagyon könnyen elfogadhatjuk, hogy esküvője után mindjárt ipaurához költözött. Diószegi Mihály háza pedig Hatvan-utczában, a *mai* 23. sz. telken állott, ugyanott, ahonnan pár év előtt hurczolkodott új palotájába a kereskedelmi és iparkamara. Kitűnik ez a következő táblázatból, a melyen

¹ A polgárok anyakönyvében az eredeti bejegyzés ez: »Anno 1773. 4 martii. Csokonay József Borbély, Nagy Győri fi.« A később ujonnan nyitott anyakönyvbe pedig, hová átvezették az 1770 után polgárosított egyéneket is, így írták be ugyanezen esetet: »Die 4a Martii. Josephus Csokonai. Jaurinensis. Chyrurgus. Helv. Conf.« Városi közlévtár. II. k. 13. l.

² A borbélyczéh tagjai valának ez évben: I. Classis: Hadas Sámuel, Csapó-u. 1 legénynyel, 2 inassal. Laky Ádám, Czegléd-u. 1 l., 2 i. II. Cl. Baranyi Miklós, Péterfia-u. 1 l. Hollósi Somogyi András, Hatvan-u. 1 l. Végh András, Piacz u. 1 l. III. Cl. Czékus István, Varga-u. 1 i. *Csokonai József*, Hatvan-u. 1 l. Bőnyi Sámuelné, Czegléd-u. 2 l. IV. Cl. Tatay Jánosné, Csapó-u. 1 l. Nyilasi József, Piacz-u. 1. V. kltár. Kereskedők és kalmárok összeírása.

³ Esküdtt Diószegi Mihály, foglalkozására nézve elébb vásári szabó, adaja ugyanekkor: Telekért 6 frt 40 kr 7¹/₂ kapa szőlőért 2 frt 25 kr 3 fejős tehénért 1 frt 65 kr 4 gulyabeli marháért 1 frt 8 kr 1 sertésért 15 kr 4 nyilas földért 1 frt 44 kr., kvártélyváltság 1 frt 50 kr = 12 frt 47 kr. Egy nyilas föld ma 9000 □ öl.

⁴ Számvevőség ltra. Conscriptiók.

Hatvan-utca északi oldalának Bethlen- és Csók-utca között eső részének régi és mostani házbirtokosait állítom egymás mellé a telkek és ondódi földek méreteivel együtt.

Házszám			Ház tulajdonos		Háztelek területe □-öl	Ház után való föld most és 1775-ben f. öl
1770—1780 között	1899 előtt	1899 után	1770—1780 közt	1904-ben		
229	1448	29	Püspöki Milály	Adler Ignáczné	224	28
230	1447	27	Demjén István Teremi János	ifj. Bányai István	165 } 347 182 }	21 ¹ / ₂ } 43 ¹ / ₂
231	1446	25	Kémeri Jánosné	Lichtschein Menyhért	378	47
232	1445	23	E. Diószegi Mihály	Keresk. és iparkamara	734	91 ¹ / ₂
233	1444	21	Olajos István	Koncz Elekné	415	52
234	1443	19	Harsányi Miklósné	Kovács József polgármester	109	13 ¹ / ₂
235	1442	17	Katona István		100	12 ¹ / ₂

Az eligazító számok tehát tökéletesen fedik egymást. Sőt a város belterületének legrégebb térképe is igazolja, hogy ez és nem más volt a Diószegi ház.¹ E térkép 1772 körül készült s a mostaniakhoz hasonló alakuaknak mutatja a Bethlen- és Csók-utczák közt fekvő hatvan-utczai telkeket. A Diószegi ház 229 számmal van megjelölve rajta. A téglából épült lakóház az udvar napkeleti oldalán állott, véggel az utcára; az udvar derekát egész szélességében gazdasági épület fogta át s e megett tágas kert feküdt, a mely a mai Garai-utca felől egy szárazmalommal volt szomszédos. E malom telkét idővel a Diószegi udvarhoz csatolták; de a malom telkét a számvevőség ma is elkülönítve tartja nyilván. Csokonai szülőházának fekvését a 107-ik oldalon levő rajz ábrázolja:

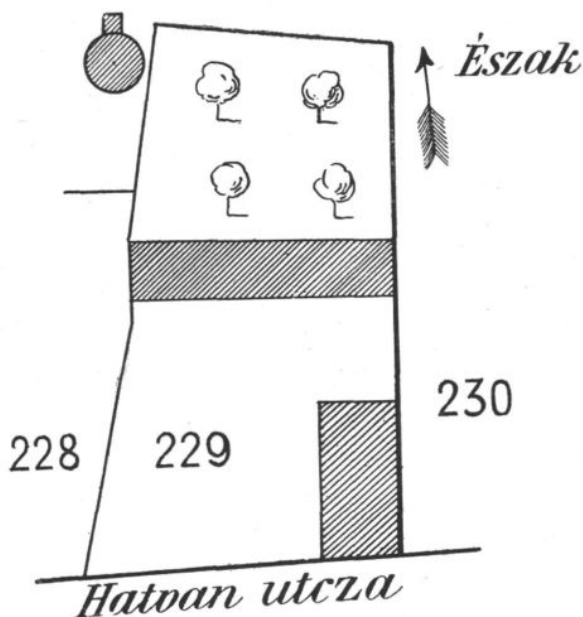
Talán nem egészen helytelen felfogással megfejtetem a hagyomány tévedésének okát is. Csokonai József nőülése idejében két Somogyi András lakott a Hatvan-utczában. Egyik a már említett Hollósi Somogyi András borbély, Csokonai József mestere, jómódú polgár, tagja az electa jurata Communitas-nak, a borbélymesterség mellett gazdálkodó és tőzséreskedő is. A másik Somogyi András a kismester-utczai iskolában leányok tanítója. A hagyomány a két Somogyi Andrást összezavarta, vagy pedig a kettőnek lassankint elmosódott alakjából egyet formált. Minthogy a tanító Somogyi András a túlnyomólag hatvan-utczai városrészből való gyermekek által látogatott kismester-utczai iskolában oktatott, a fentebb idézett anya-

¹ E térképet a magánlevéltárban őrzik.

könyvi bejegyzés által félrevezetve, a hagyomány úgy vélekedhetett, hogy a költő szülei házasságuk első éveiben Somogyi András tanítónál béreltek lakást. Azonban ez a vélemény összedől nemcsak a már felhozott okirati bizonyítékok súlya alatt, hanem azért is, mert épen az 1772/73. és 1773/74. adózási esztendőkből Somogyi András maga is bérelt lakást tart a hatvani-utcza 235. sz. háznál. Ugyanitt találta őt az 1773. évi lélek-összeírás is. Ellenben a mester-utcza iskolánál ez időben senki sem lakott. Legalább az adólajstromok egyetlen teherviselőképes egyént se vettek fel ott. Meg kell jegyeznünk még azt is, hogy az eddig Csokonai szülőházaként ismert és tisztelt iskola és Kismester-utcza ez az oldala, valamint most nem tartozik, úgy 1773 körül sem tartozott közigazgatásilag a hatvan-utcza városrészhez. Amaz utcza ez az oldalát mindig Péterfia-hoz számították. E hagyományt kritika nélkül tette magáévá Kulini Nagy Benő, a ki az általa szerkesztett Csokonai albumban¹ először írta meg, hogy a költő a kismester-utcza (régii) 1100. számú iskolaháznál született. A legrégebbi életrajzírók, Schedel is, egyszerűen a Hatvan-utcza említik, a házsám nélkül.

Ezzel meg is oldottam feladatomban első részét, hogy tudniillik megállapítsam az igazi helyet, a hol Debreczen nagy fia, büszkesége, Csokonai először pillantotta meg a fényes napvilágot. Ám hallom a felém vetett kérdést: hol lakott később a Csokonai család? Honnan járt a kollégiumba a serdülő diák? Hiszen kegyeletünknek minden hely, minden darab föld kedves, a melyhez a halhatatlan költő boldogtalan földi életének eseményei kapcsolódnak.

Csokonaiék, mint már említém, 1780-ig maradtak a Diószegi háznál. Ekkor költőnk édes apja, talán mert chirurgusi mestersége folytatásához alkalmasabb helyet keresett, vagy talán fiára való tekintetből, a kollégiumhoz egészen közel óhajtott lakni, — három évre, évi 300 rh. frton kibérelte Csokaji Fényes György házáat Péterfia legelején, a Csapó-utcza sarkán. Ez az öreg ház a Piacz-utcza felől már akkor is emeletes volt,

¹ Kulini Nagy Benő: Csokonai Album. Debr. 1861.

bár még nem épült ki az udvar egész hosszúságában. Apró lakásait és boltjait mesteremberek és szegény napszámosok vették albéreltbe Csokonai Józseftől. Például 1784-ben Csokonaiékon kívül a következők laktak benne: Udvari István világtalan ember és kufárkodó felesége, Gőnyei György váltó szabó, Gőnyei Gábor könyvkötő, Gőnyei Péterné, Schil János német varga, Békési György napszámos és kufárkodó felesége, végül Nagy Mihály napszámos.¹ A bérleti szerződés értelmében egy kis szobát fél konyhával és istállóval együtt a falusi kuriájából gyakorta bejövő házigazda számára tartottak fenn.

1783-ban Csokonai József már ismét a Hatvan-utczában, a Diószegi háznál adózik, mely Diószegi Mihálynak 1781-ben s Diószeginének 1783-ban történt halálával üresen maradt. Az első évben a ház és tartozékai után eső összes adókat Csokonai József fizeti. Még pedig 734 □-öl III. osztályú telekért 11 frt 1 kr., 91¹/₂ öl földért 1 frt 85 kr., három és fél kapa szőlő után 87¹/₂ kr., ¹/₃ libakerti (veteményes) föld után, a melyet 1782-ben vásárolt, 5 kr., két fejős tehénért 80 kr. és 2 gulyabeli marháért 40 kr. adóval terhelték meg. Egy fedél alatt lakik véle sógora, Margitai József is. 1784-től fogva ketten hordozzák egyenlően a telek és ondódi föld adóterhét. Az 1786/87. évi adólapjstromban pedig Csokonai József helyét elmaradott özvegye foglalta el. Csokonainé asszony segédet tartva, kevés ideig folytatja férje mesteriségét is. De 1788-ban férje üzletétől és az apai háztól is megválik.

A sors véletlen játéka, hogy Csokonai szülőháza elidegenítésénél is döntő szerep jutott a kollegiumnak. Ámde igazságtalanok volnánk, ha ezért is elítélnők az iskola előljáróit. Ezek esküvel vállalt kötelesegeket teljesítették, a mikor a főiskola kétségbe nem vont jogos követelésének megfizetésére szorították néhai nemzetes Diószegi Mihály uram örököseit, az épen nem pontos adókat.

Csokonai és Margitai József apósa még 1776-ban 200 rh. frtot vett fel interesre a kollegiumtól. Feleségével, Czégény Erzsébettel együtt pedig 1778. július 7-én ismét 100 rh. frtot Madas Istvánnától. Ifjabbik veje, Margitai József is 1777. jul. 4-én hasonlóképen a kollegiumtól kért 200 rf. (170 rh.) kölcsönt ipa ura kezessége mellett.

Diószegi Mihály halála után örökösei a kamatokat se fizették meg. A hitelezők e miatt perrel támadták meg őket. Az 1785. nov. 21-én megtartott első tárgyalásnál Margitai József és a felesége, Csokonai József és a felesége elismerték a fentebb megnevezett tartozásokat, csupán Csokonai J. nyilatkozott a Madasné követelésére nézve úgy, hogy az nem az ő feleségét, hanem Margitai Józsefet illeti, a mennyiben ő kegyelme magára vállalta. A nov. 28. folytatólagos tárgyalásnál a Margitai ügyvédje e nyilatkozatot megerősítette. Az 1786. febr. 28. illetve márc. 1. és 2-án kihirdetett ítélet az örökösöket, úgy is mint kezesseket egyetemlegesen kötelezte az adósságok megfizetésére, a hogy ezt a felperesek ügyvédje, Sárói István prókátor is kívánta (később a debreczeni kollegium egyik bőkezű alapítója). A tanácsi törvényszék elébb Poroszlay Sámuel,

¹ 1781/82. évi adófelvetés.

majd ennek akadályoztatása miatt, 1786. decz. 14-én Petróczy Ignác senatort bízta meg az ítélet végrehajtásával. Időközben meghalt Csokonai József, míg a sógorasszonya, Margitainé Diószegi Mária is.

A megbízást követő ötödnapra ment le Petróczi az executióra eskütt Licsman József, Fejér István, Domján István és Gyursa Istvánnal, Fekete János és Kelemen László ácsokkal. Csokonainé asszony Kállai János kollegiumi senior nyugtáját előmutatván, igazolta, hogy ő az édes atyja 200 frt adósságának felét érdekével együtt 1786. aug. 23-án már kifizette. Erre nézve tehát nem szenvedhet executiót, annyival is inkább, mivel testvére meghalt s így elébb meg kellene lenni az osztálynak Margitai Józseffel; azután fizeti, a mi még reája esik.

Ellenben a felperesek prókátora, Sárói uram ahhoz ragaszkodott, hogy mivel az adósságot néhai Diószegi Mihály csinálta s rész szerint Margitai József helyett is magára vállalta, azért legyen meg elébb az executio, fizetessenek ki a hitelezők; azután tegyék meg az osztályt.

A kiküldött senator ez utóbbira állott rá s felszámítván az esedékes kapitálisokat, interesteket, költségeket, kijött három rendbeli tartozásként 370 frt tőke, 107 frt 19¹/₂ kr. kamat és 18 frt 44 kr. költség, összesen 496 rh. frt 43¹/₂ kr. Margitai József minden ellenvetés nélkül nyomban executio alá bocsátotta ipának »Hatvan-utczában, az északi soron lévő háza felét, melynek napkeletről Olajos István, nyugatról Móricz István a szomszédí«. Petróczi pedig hivatalosan megbecsültette az egész házat és pedig: 1. a 734 négyszögöl telket, házután való földjével együtt

à Rf. 1 kr. 8 =	... ..	Rf. 831 kr. 52
2. a kőműves munkát	... ..	786 — —
3. ács, asztalos munkát s egyébfélék	...	212 — 08

összesen 1830 rhfrtra.

Sárói nem fogadta el a házat becsü szerint való árán, hanem azt kívánta, hogy az örökösök adják el vagy egyezés s alku szerint, vagy pedig licitáción; ha ezt nem cselekszik és nem igyekeznek az eladásán, maga fogja elárvereztetni. Csokonainé és Margitai megígérték, rajta lesznek, hogy mennél elébb elkeljen.

Petróczi eljárásáról jó későn, csak 1777 márcz. 24-én tett jelentést a tanácsnak.¹

Az 1787/88. évi adófelvetés még a 232. sz. háznál találta Margitait és özv. Csokonainét; de már az utóbbi 1788/89. évben Darabos utczáról adóztatták meg. Az apai házat tehát 1788-ban csakugyan eladták — úgy látszik szabad kézből — Pap Mihály nevű szűrszabónak 2000 v. frton (1700 rh. frt). Ez pedig egy év után 100 frt nyereséggel Móré András vargamesternek engedte át.

Csokonainé megmaradt pénzcskéjén a kollegium tövében, a darabos utczai 221. sz. (ma 19. sz.) nádas házat vásárolta meg. Az adójából látszik, hogy nem valami jó módja volt az árvákkal elmaradott özvegynek A 157 □-öles telekkel bíró háztól 78¹/₂ kr., 19¹/₂ öl ondódi földjétől

¹ Közltr. Relatio 79—1787.

39 kr., $3\frac{1}{2}$ kapa hatvan-utczai kerti szőlőtől $87\frac{1}{2}$ kr. országos adóval tartozott.¹ Sőt Csokonai Vitéz Mihály édesanyja, épen mint Diószegi Mihályné asszony is, rövid ideig tartott özvegyi állapotjában — »fongatott« is — mások számára. Az egykorú adófelvetés árulja el, hogy haszonhajtó foglalkozás után 50 kr. adót róttak ki.

Ezt a kis nádas hajlékot emésztette meg az 1802-diki szörnyű tűzvész. Ennek felépítésében segítették jóakaró urai a sorsüldözött költőt. Ebben hunyta le szemeit örök álomra. Öt év multán innen követte őt a sirba özvegyi fátyolat holta napjáig keresztyéni megadással viselt hű, gondos, szerető édes anyja is. A végrendelet, a melyet halála előtt három nappal tett, Diószegi Sára asszony példás takarékoságát dicséri. 1810. május 19-én kelt özv. Csokonai Józsefné testamentuma eskütt Baranyi György és Nagy Sámuel előtt. Nem egészen érdekesség nélkül való végrendelet ez, a melyet ugyanazért pontonként, bővebben ismertetek:

1. Elmondja, hogy szüleiről házok árából maradt reá 1000 vfrt, — de ebből 200 frtot édes atyja adósságában fizetett ki. A hatvan-utczai kertben is maradt egy darab szőlő; fele jutott testvérenek, néhai Margitai József hitvesének, D. Máriának, melyet azok 500 vfrton el is adtak. Másik részét pedig, erőtelenkedései miatt utánna nem járhatván, maga is eladta.

2. Van most készpénzben, kötelezvényben 1800 rhfrtja.

3. Házbeli és udvaron található mobiliái.

Ezekről a következőképen rendelkezett:

4. A ház adassék el s annak ára, az 1800 rh. forinttal együtt, unokája, Csokonai József részére tétessék árva inspectio alá; s a még *felesen lévő exemplárokból is 200 rhfrtot* hozzáadván, az egész summának az interesséből tartssák, taníttassák és ruházzák az árvát. E dolog iránt a T. Tanács jóakaróját kéri.

5. Mindennemű eszközeit, ládabeli mobiliáit menyének, Csokonai Józsefné Tabajdi Lidiának hagyja.

6. Minthogy még *alkalmas summa pénzt érő exemplárjai* vannak, abból 200 rhfrt az árva részére inspectio alá adódjon, az *új ref. templom építésére is 50 frt*; temetési költsége is abból fizetődjön ki, — a mi pedig azon kívül marad, az legyen a menyéé.

7. Ha pedig a gyermeknek, minek előtte ember kort érne, halála történe, szüleiről álló successiója, 1300 frt, — szálljon néha Margitai Józsefné Diószegi Mária ivadékaira; a mi pedig azontúl megmarad: a n. ref. *Collegiumban tanuló, debreczeni születésű*, jó igyekezetű és szegénysorsú ifjak részére osztassék ki annak kamatja.

Íme ez a végrendelet arról is tanuskodik, hogy Csokonai Mihály édes anyja nem táplált haragot a főiskola iránt.

Május 22-én meghalt Csokonai Józsefné. Végrendeleti végrehajtó a már említett Sárói Szabó István volt, a ki a temetés után mindjárt számon vette a hagyatékot. Talált pedig Székely János adóslevelén 1000 rhfrtot. Készpénzt bankóban 650 frtot. Továbbá »1200 db exem-

¹ 1789/90. évi adókönyv, a számvevőségi ltrban.

plárt a néh. Csokonai Mihály úr verses munkáiból, melyek megérnek f. 1000«. Ezekből 400 frtig valót kiadott compactor Tóth Mihálynak, hogy a 2000 frtot az árva részére kipótolhassa és az ekklesia 50 frtját is kifizethesse.

Ifj. Csokonainé, Tabajdi Lidia azt kérte, hogy a házat ne adják el, hanem becsült áron bocsássák az ő kezébe. Azonban Sárói a végrendelethez alkalmazkodott s a 4000 rh. frtra becsült házat áruba bocsátotta. Czédulát is ragasztatott ki a kapura. De vevő sem így, sem a kótyavetyén nem akadt. Hiába ütötték a dobot egy álló óráig. Csak 3000 frt körül szerették volna. Így történt, hogy a ház 1817-ig Csokonainénál maradt, bár Margitai Klára és férje, Szilágyi Gábor Cancellista pereskedett is vele, a ház eladását sürgetvén. Végre 1817-ben, a mikor árva Csokonai József már biennis diák volt, csakugyan eladták a házat szabad kézből, 2850 vfrton Aranyos Sámuelnek.

* * *

A Csokonai nevét viselő, s az ő tisztelete növekedését munkáló irodalmi egyesület, a Csokonai-kör 1902-ben azzal a kéressel fordult Debreczen sz. kir. város közönségéhez, hogy a város birtokában levő Bethlen-utczai 3. sz. házat, Csokonai szülőházát, engedje át a Csokonai-kör céljaira, örök és szabad rendelkezésre. A törvényhatósági bizottság azon évi jún. 26. és következő napjain tartott kögyülésében 142/7949. számú határozatával kijelentette, hogy Debreczen nagy fia iránt való kegyeletből s a kör céljait elősegítendő, a költő szülőházát hajlandó átbecsátani a város tulajdonjogának fenntartása mellett, mihelyt az elemi iskolák ügyét, ha egyelőre ideiglenesen is — rendezni fogják.

Azonban most már a volt kismester-utczai iskola elveszítette ideális értékét. A Csokonai-kör kiküldött bizottsága által maga is meggyőződven felfedezésem alaposágáról, nov. 17-én, a költő születése évfordulóján az emléktáblát levéteti róla s a hatvan-utczai 23. sz. házra illeszti. A kör választmánya egyúttal lépéseket tett Csokonai igazi szülőháza megszerzése érdekében is, annyival inkább, mert annak tágas telkét, majdnem központi fekvésénél fogva is, a debreczeni viszonyok között nagyon megfelelőnek, alkalmasnak véleményezi a tervezett kulturpalota elhelyezésére. A ház eladó; utolsó ára 72.000 korona. A kör, csak-hogy a kegyeletes célra megszereztesse, visszaengedi a városnak a város vagyonleltárában 14.200 koronára becsült bethlen-utczai 3. sz. házat és ezenfelül felajánlja a maga néhány ezer koronát tévő ház-alapját.

Debreczen városát pedig multja és jelene egyformán kötelezi, hogy a nemzeti közművelődésnek ezt az új oltárát minél előbb felépítse.

ZOLTAI LAJOS.

KÉT NŐ BIRÁLATA CSOKONAI DOROTTYÁJÁRÓL 1804-BEN.

A debreczeni ev. ref. főiskola könyvtárában kéziratban van az alábbi két egykorú bírálat Csokonai Dorottyájáról. Az első bírálatnak általános műveltségre és irodalom ismeretre valló fejtegetései némely helyén azt a benyomást keltik, hogy talán csak egy nő neve alá rejtőzik a férfi szerző, de viszont észjárása, eredeti ötletei női lélekre vallanak. A bírálat, mely Csokonait »jobb útra téríteni« volt hivatva, a következő:

Édes Ur!

Elolvastam az Ur Dorottyáját és mivel az Ur a mi nemünket vagy elfelejtette meginteni, hogy tennénk le az előházba kritikus legyezőnket, philosopus szaluppunkat és theologus főköntönket, vagy talán maga is az Ur illetlennek tartotta ilyen megkoppasztva való betoppánásunkat. Én bizony csak szokott öltözetembe mentem végig az Ur 4 farsangos szobáin is, a mely jusson az Ur egyedül minket tesz azokban neveltségesekké, én is azon a jusson meg akartam az Urat ezzel a kis legyezővel legyinteni, mely csekély büntetés ugy-e, bizony nem fogja eldönteni a tornyot.

Legeslegelsőben is azt jegyzem meg az Ur munkájára, hogy az tele van előttünk esmeretlen szókkal, amelyek, a mint mondják tán 7 féle nyelvből is valók. Vajjon ugyan nem minket gunyol-e ki az Ur azokkal is, és azért nem tette ki magyarul, hogy észre ne vegyük? No már csak abba is ravaszkodik az Ur, hogy a munkáját vitézi versezetnek nevezi. De azzal minket rá nem szed, mert tudjuk mi, mit tesz vitézi magaviselet, ütközet, öltözet, versezet. Ugy-e, hogy annyit tesz a', mint vitézek viselete, ütközete, öltözete, versezete? Pedig, hogy egy igazándi vitéz a gyenge nemnek becstelenségébe keresné dicsőségét, azt csakugyan ne kívánja ám az Ur, hogy csak gyanítsuk is.

Meg kell az igaz vallani, hogy az Urak, férfiak nagyon eltudják bitangolni a legszebb neveket is! Hiszen már ma a legfeszettebb életű verbunkosnak is vitéz a neve, de egy poétának, mint az igaz vitézség kitrombitálójának nem kellene együtt futni a visszaélással és mindent a maga illendő nevének kellene nevezni. Mért játszik hát az Ur is a szóval és miért nem úgy nevezi az olyat, hogy *verbunkos versezet*? Talán azt is teszik ezek a furcsa szók: *epopoea comica*, *poëma heroicum*.

A mi az Ur munkájának az ifju olvasókra nézve hasznos vagy káros voltát illeti, az arról való szólás inkább a philosophus köpönyegek és theologus kalapok dolga, ők lássák, ha tudják, mi a kötelességek, én más pontból akarom legyezőzni az Urat, mert én kicsinységemtől fogva versolvasásba gyönyörködtem és ámbár külföldi nyelveken nem értek és azoknak poétáit nem olvashatom, mégis dicsekedhetem azzal, hogy jó magyar íróink munkáiból kitudtam tanulni, miben álljon a versezet lelke, 's én ugyan megtudnám ám itélni a kényes deák nyelven írott verseket is, ha érteném, ugy nézzen az Ur a szemembe.

Nézze az Ur, én így okoskodom: a képfestő képet fest és osztán, ha a legnagyobb tökéletességre vitte is munkáját, akkor is csak képet fest és annak a festett képnek a lelke csak az, hogy természetes legyen és tessék a szemnek.

A muzsikus hangicsál és ha a legtökéletesebb is a maga mesterségébe, akkor is csak hangicsál és annak a hangicsálásnak az a lelke, hogy szép szerkesztetés legyen benne és tessék a fülnek. Ez a két tehetség a poétában is megkívánatik, mert ezek nélkül a munkája kietlen, hanem ezek az ő kezébe csak eszközök főcéljának elérésére. De bezzeg mi ám az a főcél? Hej sokan nem értették azt még olyanok is, a kikre a náloknál tudatlanabbak koszorúkat bigyesztettek. Akármicsoda tarka névvel bérmálják is el az Urak versezeteiket, csak az annak a lelke, hogy eleven színű és szép hangzatu erkölcs legyen benne és tessék a léleknek.

Mert hiszen az irás arra való, hogy az által az emberek egymást még jobban tanítsák, mint a beszéddel is. Az írók közt pedig a poéták tulajdonítanak magoknak elsőséget, ők legyenek hát a legelső tanítók. De ha mindig csak festegetnek, mindig csak hangicsálnak, még abból nem leszünk okosabbakká. A mely versezetnek nem az erkölcs a főcélja, nincsen annak lelke, akármilyen szépek tessék is különben. Hasonlatos az a festett képhez és a pengő hegedűhöz, melyek az érzékenységeket felcsiklandozzák, de a szív kívánságát ki nem elégítik.

A lélek a poétától azt kívánja, hogy állítsa elébe a virtust és a vétket, melyeket a képfestő le nem rajzolhat és a muzsikus ki nem hangicsálhat. Mutassa be neki azokat úgy, amint vannak, a balvélekedésekről, helytelen szokásokról s más afféle hibákról is vonja le az álorcát, a nélkül hogy azokat magoknál csunyább alakba öltöztetné. Most menjünk már az Ur Dorottyájára.

Dorottyába se véték, se virtus nem látszik addig, míg az Ur Erist bele nem krapflizza, a mi gyengeség van is benne, az is olyan, a mi az Istennek minden teremtésével, vagy a mint az Ur Venussal mondatja, még a penésszel is köz. Ugyan mért kelle hát azt a szegény érző társunkat olyan utálatosan bemázolni?

Az efféle erkölcstelen festékekkel majd eltévesztik az Urak, poéták a lélekkel az igazi erányt. Én ugyan el merem mondani, hogy a ki az Ur Dorottyájába gyönyörködik, ha egy tisztos öreg asszonyt és egy pirospozsgás gonosztevőt elébe állítanak, hogy tudná, vagy hibásan tudná megkülönböztetni, melyik szebb, vagy rutabb a másiknál. Sőt azt is elhiszem, hogy csak arra a gondolatra is kevesen fognak vállalkozni az Ur olvasói közül, hogy a Dorottyai tivornyát ne a herceg Eszterházi kastélyába, hanem a Bakonyinak valamely csárdájába képzeljék, holmi bujnyikok és candrák közé, a kiket a poéta egy bitang lóra felkapván, oda kísért és bujálkodásaikat végig szemlélte.

Édes Urak! ne kívánják azt tőlünk, hogy örökkéig csak ámulásba legyünk, sőt inkább igyekezzék kideríteni, a sok rossz példák látása, a fajtalan könyvek olvasása és a hitványak csapodársági által elámitott képzelődésünket, majd meglássák az Urak, milyen uralkodó módi lesz köztünk a lelkes versezetek olvasása!

A miket eddig irt uram, azok az egész munkára szólnak. De annak folyamatjába is megbotlottam én imitt-amott, nem mintha pápa vagy máma szemem néztem volna, mert arra még engem nem ítélte eléggé

megértnek a tisztelendő öreg kor, hanem csak megbotlottam és ime rendre elő számlálom a helyeket és ha valóban meg lehetett-e benne botlanom, az Urnak részre nem hajló ítéletire bocsátom.

Mindjárt az előbeszédnek előljáró beszédében szembetűnő hiba az, hogy az Ur tz és ts helyett cz és cs-vel él. Mi annak a c-nek igaz jelentését nem tudjuk, mert azt az Urak hol k-nak, hol tz-nek mondják, ha osztán mi a bácsit baksinak olvassuk, nagy hahotával kiröhögnek bennünket, pedig magok mondják, hogy a c-t a mássalhangzó előtt k-nak kell olvasni.

Éljének az Urak magyar szókkal és magyar betűkkel, mikor azon a nyelven akarnak írni, a melyre mind az Urakat, mind minket édes magyar anyáink kapattak, mert szinte annyi jussunk van nekünk azoknak olvasására, mint a magyarul való beszélésre.

Az előbeszéd elején azt mondja az Ur, hogy »Somogyban látott modelleket Dorottyára«, a XI-ik lapon pedig az egész nemes vármegyét hívja tanubizonyosságul, hogy ott egyetlenegy személyt sem találhatni, aki leírásával megegyezne. Meglehet ugyan, hogy én azt a szót: modell nem jól értem, de csak a mondó vagyok, hogy a somogyi erdőknek valami szurdikjába kellett az Urnak azokat a modelleket látni.

VIII. lap. Egy kies erdő tul az Operencián. Az Ur pedig azonkívül hogy tátos lóra ülteti magát, elő hordja a leghíresebb tündéreket, u. m. Világ szép asszonyát aranysezekeren, melyet hattyuk húznak és a hattyuk lábának nyomára friss rózsák és jácintok teremnek, a varázsló Erist, kít katulyába pudlik vonnak és az alatta levő lelkek denevér szárnyakon repdesnek. Csak olyanok ezek édes Ur, mint a rézerdőbe éneklő rézmadár.

IX. iap. A' satir a nyögve nyelő orvosság. Mézbe vagy malozsába kell beadni Édes Ur, osztán csak azokat kell kigunyolni, a kik megérdemlik, de az Ur leginkább csak az öregek gyengeségeit gunyolja, a melyek, ugy látszik, mintha ki akarná őket pirongatni az emberek társaságából. Mi is megvénülhetünk még Édes Ur!

Egy Széchényi provinciájába.

Atilláról azt írja a magyar krónika, hogy mikor ötlet egy poéta Istennek nevezte, felforrott benne a méreg és egy kicsibe hogy meg nem égettette. Gróf Széchényi sem hiszem én, hogy jó neven vegye az ilyen hizelkedést, mert hiszen nem volt még olyan Ur ezen a világon, a kinek igazgatása alatt ne találhatott volna az ember satirizálni valót.

X. Örülök, ha ugy van. Ugy kellett volna írni, hogy: óh fájdalom, ha ugy van.

XVIII. Verisimilitudo (Wahrscheinlichkeit). Ha ezek a rőfös szók, a mint a magyarázatból gyanítom, annyit tesznek, mint hihető, vagy hihetőség, ugy az Ur a költésnek főtörvényét elhibázta, mert az Ur költeménye tele van hihetetlen dolgokkal, p. o. szárnyas ló, Eris, krapfli, Vének megifjodása.

XXI. Az én szerzeményemnek stb. Nem látszik, hogy az Ur szerzeményének interese az volna, a mit mond róla, én legalább épen ellenkezőt látok benne, mert leir ugyan az Ur benne sok fajtalanságokat és

talám még olyanokat is, a milyeneket közönséges mulatságba soha a legerkölcstelenebb személyek se követtek el, de azokról mind csak úgy emlékezik, mint amazoni virtusokról, vagy nevetséges furcsaságokról, p. o. az ocsmány Clorist szép színnel festi le, mikor az együgyű Dorottyát boszorkánnyá teszi. Azonba vigyázzon bár rá az Ur, soha se fogja azt látni, hogy becsületes férfiak közt, akármelyik asszony személy is szentelenül viselné magát, de azt megláthatja ám, hogy sok fajtalan férfiak még becsületes asszonyi társaságban se tudják magokat és nyelveket az illetlenségtől megtartóztatni.

Ha ez nem igaz volna is, csak igaz az, hogy ahol valami vétek uralkodik, köz a' mind a két nimmel, mikor tehát az igaz asszonyok közé boszorkányokat fest az ember, a férfiak közé is kan ördögöket fessen.

As első könyvbe 6. oldal: Szívhalászó hajak stb. Szegényy érzésű sziv az édes Ur, a melyben csak egy rezgő tű is reszketést szerez, azt a szem szikrái bizonyosan ájulásba hozzák és nem csuda osztán, ha az igaz asszonyi érdem eránt semmi érzékenysége sem marad. *A szának tavaszt nem kívánnak.* Nem is kívánhat a szánka tavaszt, mert ő csak téltre való. *A rakonczák közt a víganók.* Csak jól mondom én, hogy hol látta az Ur azokat a rakonczás szánba zsufolt dámákat!

10. *Strikkelt a ruhája.* Vagy talám csak a nadrága, de a strikkolt nadrág is nyárára való. Én ugyan még egy igaz magyar embert sem láttam strikkolt azaz kötött ruhába. Ugy-e bizony, hogy stikkeltet, azaz himezzetett akart az Ur irni. Ilyen követkevései vagynak ám annak, mikor az ember a más nemzetek elhullott tollaival akarja magát felpiperézni.

11. Halma-alma. Ez az alma csak a halma kedvéért van most itt és nem jól van, mert az alma emberi nemet nem nevel, ha nevelne is, a vers csak ezt tenné: az Amália mejjének két halma olyan szép alma, mely az emberi nemet neveli. E szerint egy szép órnak e jó leírása volna :

Kerekded képének kiálló szép horga
Az emberi nemet futató ugorka.

12. Istenek, Istennék stb. Ezt az egész táblát nem lehetne jobban megmocskolni, mint maga megmocsolja magát, hanem ha azt megengedi az Ur, hogy ez az egész munka az Operencián tul lévő rézerdöre szól, mert úgy a vasorru baba igen szépen van benne lefestve, de úgy osztán nem legelső munka lesz a maga nemébe, mert az Argirus királyfi históriája régibb nála.

17. Dámák pillajokon. Nem jó magyarság.

19. A kik már 12 eszt. stb. Ezt csak állithatná, a ki vagy volt 12 esztendő leány, vagy csábitott el annyi idejű leányt, vagy valamely asszony személyvel olyan titkos barátságba van, hogy az a maga 12 esztendő kori olyan titkait nem szégyenli előtte kibeszélni.

21. A vénusi hámok. Kocsisos egy rajzolatja a szent házasságnak.

2-ik könyv.

28. A garabonczás deák világoztás kedvéért van felhozva. De hát azt mi világoztja meg, ha csak nem a sárkánya! De hát a sárkányt?

Ha csak nem a zabolája? Azonba poroszlopban helyett jobb volna porörvényben.

29. A békési nyomtató lovak patkós lába. Patkós lovakon nem szoktak nyomtatni, mert nagyon felvágják a szérüt.

31. Azt mondja az Ur, hogy csak a magyar tánc teszi diszessé az embert és sohasem viszi hívságra. Miért? Azt az okát adja az Ur, hogy mert ha vitézi módon nincs öltözve és sarkantyuja nincs, csuf. Ebből a következik, hogy ezek nélkül öltözve lenni disztelenség és hívság. De a nem jól van mondva.

33. A kit szeretsz. A 39-dik lapon szűznek nevezi az Ur Dorottyát: szüz ráncai. Ha akárkit szeretett volna, csak elveszthette volna 64 esztendő koráig a szűzességét.

38. A' harag rozsférge. Nem szép.

3-dik könyv.

47. Csendesség volt, és mindjárt utána: a kastély echózott az örömlármától.

54. Jól tudta azt Éris sat. Egész munkájába az Urnak ez az egy van, a mit az asszonyi nem nevében kötelességemnek tartok megköszönni. Ha ugyan igaz az, hogy a hármónia készíti a szívet erkölcsök templomának és hogy annak megbomlása megzavarja a lelket. Midőn az Ur a sidóvá lett Eriszel öszvezavartatja a hangok jó rendit, az asszonyok mind fölháborodnak, a férfiak pedig sohasé tudják, mi lelte amazokat. Ebből a' jó ki, hogy nekünk tisztább érzésünk van, mint a férfiaknak és következésképen ebbe az Ur munkájába is meglehet, hogy sok férfiak nem fognak annyi hármóniátlanságot, vagy hogy mondják az urak, tapasztalni, mint mi.

55. Gyenge kevély czipő sat. Sok párta és főkötő volt már a világon egyszer másszor a süvegeken fellyül, és úgy tartom, hogy nem nagy kárára az emberi nemnek. Hanem az igaz, hogy ha a gyenge czipők a süvegek helyén lennének, szinte olyan felfordult világ lenne belőle, mintha a fontos talpu csizmák a főkötők helyén volnának.

56. Szent titok, melyeket. Jobb volna: melyet. Rebeka másoknak, kerítője soknak és arcáján a pofa, nem jól vannak.

58. Fülébe pesel ma. Annak a selma szónak a kedvéért kár volt olyan rutat mondatni Rebekával.

65. Most a mátricutat mindjárt nem látjátok. Az eddig valóból nem lehet kihozni, hogy mi lehetett a férfiakra nézve olyan nagy látni való abba a mátriculába. Az ugyan bizonyos, és én szégyennek említem, hogy noha az Urak minket neveznek emberszólóknak és szószátyárokknak, de ez az alávaló hiba szintugy köz az Urakkal, mint mi velünk és köpedelem az, amit ebbe a tekintetbe sok előkelő és nagyot mutató férfiak is nem áttallanak elkövetni.

Azt gondolná az ember, mikor az Urak még tudós társaság név alatt is öszvegyülnek, a honnan minket természet szerint ki szoktak rekeszteni, hogy Isten tudja, mi bölcs követ fujnak, de végire jártunk már mi annak, hogy még ott sem igen forog egyéb fenn emberszólásnál és

ennélfogva bölcsen is cselekszik, hogy minket kirekesztenek, mert néálám még jobban is megkedveltetnék velünk azt az alacsony lelkek kedves foglalatosságát.

De majd messze is elcerkészek az utból. Az ugyan bizonyos ha mondom, hogy sok férfiaknak annyira is kiterjed a gondjok, hogy még a leányok esztendeit is pászmába szedik és azokból annak idejébe nevéstéget szőnek fontosabb dolgokra alkalmatlan barátjaikkal. Ha ilyen férfiakból állott az Ópor hada ugy az igaz, hogy kár volt ennyit beszélnem a mátrícula féltéséről. Az egész ütközetre csak azt jegyzem meg, hogy mikor a hazába Zrinyi Péterek voltak, ugyanakkor tájba voltak Zrinyi Helénák is és mivel az Ur vitézi Bordácsok, nem csuda, ha a dámák Delindák. Az urak a haza kormányosai, az Ut kétfelé megy, a dicsőségre és a gyalázatra, a merre az Urak forgatják a hajó órát, nekünk is csak arra kell eveznünk.

80. Az Ur bizonyosan házasodni akar és tartván tőle, hogy kosarat talál kapni, azért küldeti a kosarat adókat a bolondok házába. Édes Ur, a mit akarsz, hogy mások veled cselekedjenek, azt cselekedd másokkal.

81. Minden nagyok üresen bocsáták. Erre a mondásra minden élő szerzőink közt az Urnak van legkevesebb oka. Azonban minek testáltat az Ur magának olyannal, a kit világ csufjává teve. Vagy tán az Ur is azzal tartja, hogy jó szagu a haszon, akár honnét jó, vagy pedig azt akarja bebizonyítani, hogy Dorottya csakugyan érdemetlen volt azokra a reá mázolt csufságokra

83. A Palládiumért stb. Meg kellett volna magyarázni, hol ment be Ulisses Trójába, mert azt talám sokan nem tudják az olvasók közül, a melynek tudása pedig nem keveset tesz az egész versezet főcéljának elérésére.

85. A Gergő beszédire azt jegyzem meg, hogy az egy legtökéletesebb munka azokra nézve, akik az olyanokba gyönyörködnek.

93. Rikácsolt a torkán sat. Oh édes Ur, de nem szépen sült ki ez a vers.

101. Mit tesz az, hogy a somogyi dámák a Grátiák kópiája? Hiszen nem illik a Grátiák kezébe a kópija. Osztán ugyan mit nem csinált volna még az Ur a szegény asszonyokból, ha még tovább tartott volna a mese!

Édes Ur! az egész Dorottyából a látszik ki, hogy az Ur a természet külső színét szépen le tudja festeni. Ellenben mihelyt embert kell rajzolni, meggyökönik az ecsetje. Az ember lerajzolásán nem az emberi képnek és testállásnak leírását értem, hanem annak előadását, a mi az embert az Istennek e földön levő minden teremtései közt legnemesebbé teszi. Azért az embert sohasem úgy kell nézni, mint természetes állatot, mert úgy ő nem nagy becsületet vall és a mi szép van is benne, az köz más állatokkal is, őneki hát a lelke körül kell kereskedni. Csak nézze meg az ember a Vénus beszédjét, mely kellemetesen folyik az, míg a természet körül jár és hogy botorkázkodik, mihelyt az emberre kerül a sorja.

Ha azt akarja az Ur, hogy szép tehetségeit mind a most élő nemzet, mind a nálunknál talán még jobb izlésű maradék tisztelje, tanulja meg az Ur az erkölcsi rajzolatot, mely az Urtól könnyen kitélik.

Ennek csak ez az együgyü módja van: szerezzon az ember magának, még pedig benn a szive közepébe egy tökéletes erkölcsi tükört és valami csak az emberi társaságba szemébe ötlük, tartsa ahhoz, a mi ott szép szint mutat, szép az és szép lesz, ami pedig mocskos, mocskos az és mocskos marad örökkön örökké.

Addig pedig, ha az én legyezősemet rossz néven veszi az Ur, tépje széllyel legyezőmet, nem bánom, csakhogy egy magához és hozzánk illendőbb remek munkával örvendeztessen meg mentől hamarább bennünket!

Vagyok:

Husvét első napján Debreczenben 1804.

alázatos szolgálója
Füsüs Ilona.

II.

Édes Ur!

Huszonnyolc álló esztendeje már, hogy én a férjhezmenendő leányok számába vagyok. Képmutatás volna tagadnom, hogy velem is köz az az Istentől belénk adatott édes érzés, mely az okoskodásnak minden nyakassága ellen is a társnem eránt való gerjedelemre vonsz bennünket. Én is a tiszta szerelemnek gyümölcse vagyok. A nyájasságnak és emberi szeretetnek útjára vezérlették az én édes szüleim legelső tipegéseit is gyenge lábaimnak. Azon a szép uton hervadtak ők el én mellettem és én hült tetemeik felett tettem fogadást a szeretet atyjának, hogy a valóságos virtusnak ösvényéről soha el nem távozem.

Azólta legszentebb kötelességemnek tartottam a nyomorulton való foganatos könyörülést és keresve kerestem az alkalmatosságot, melybe szerencsétlen embertársaimon segíthessek. Az emberi szeretet gyakorlásától üres óráimat fordítottam lelki és testi tehetségeimnek tökéletesítésére. Tulajdonomná tettem az igaz szépről és rutról, a jóról és rosszról való helyes itélettételt, szorgalmasan kerültem a dologtalanságot, mely legfőbb kutfeje az erkölcsök romlásainak. Egy szóval úgy igyekeztem magamat nevelni, hogy egy érdemes férjnek valóságos gyönyörúsége, egy tölem származandó háznépnek tökéletes anyja, felebarátomnak igaz barátja és magamnak teljes meglelégedése lehessen.

Édes képeletek! Sem nem a futóé, sem nem az akaróé, hanem egyedül a könyörülő Istené. A reám maradt ősi örökség felingerlett ugyan néhány ifjakat, hogy nálam keressék elpazérlott vagyonjaik pótolékját, de mivel a jó és bal közt megtanultam külömbséget tenni, reá nem vehettem lelkem esmémentét, hogy maga ellen hamis hitet esküdjön és mindekkoráig békességes türéssel tartottam számat a Mindenhatónak gondviselésére, ki az ő legcsekélyebbnek tetsző teremtményéről sem felejtkezik el. Vigasztalásomra szolgált egyrésről lelki esméretemnek igaz barátsága és esmerőimnek felőlem való jó itéletek, másrésről a józan ésszel írott könyvek olvasása, sokakból azok közül elegendő balzsamot vettem a szenvedő virtus enyhítésére. Sokakban eleven színekkel látván lefestve a szerencsés párok igaz gyönyörúségeit, részt is vett érzékeny szívem szeretett embertársainak boldogságokba.

Ilyen csendesen folytak Édes Ur az én árva napjaim, míg az Ur a Pegazus lóval el nem gázoltatta a méltatlanul elhagyatott ártatlanságot. Én is esmérem a Musákat, úgy képelem legalább őket, mint 9 virtusoknak eleven képét is. Az ő tiszta lelkek nem vezérelhette az Ur elámult képzelődéseit egy fajtalan asszonyi csatának kigondolására és nem az ő csinos ecsetjek volt az, mellyel az Ur véghez vitte némely botránkozató mázolásait, sőt tartok tőle, hogy minthogy már az Ur felkaphatott arra a lóra, őket is, mint pártába maradt öreg szüzeket vagy öszve fogja tiportatni, vagy a bécsi bolondok házába fogja baka mangelétek között kisértetni.

Lehetnek a földön szemtelen Dorottyák, én megengedem, sőt a mint az Ur mondja, Somogyba, vagy hol modelljeit is látta, az is meglehet. Hanem ha azt megengedjük is, hogy lehetnek a földön, vagy lehetnek olyan poéták, a kik minden asszonyi erőtlenséget csufosan kitrombitáltak, a mi szemérmes nemzetünkben legalább tudom, hogy az Ur a legelső.

Kérem, magokat formálják az Urak elsőbe, azután a magok példájával formálják az asszonyi nemet is. Ha rendetlenségek vagynak köztünk, bizony az Urak az okai, mert magoknak tulajdonítják az embernevelést, s azomba majd minden nevelések abban áll, hogy olyanokat tanítsanak, a melyeket mi ne értsünk, magok pedig kevés igazi hasznát vehessék.

Esmérlék meg már valahára az Urak, hogy mi is emberek vagyunk és mikor minket gyaláznak, magokat gyalázzák. Csak olyan az, Édes Ur, mint mikor valamely helységnek két utcája csuffá teszi egymást, mely által az egész helység csuffá lesz.

Az Urra magára nézve pedig az a tanácsom: az Ur még ifju ember, esze is látom, van. Még tehát nem késő, békéljen meg a pártába maradt Muzsákkal, kérje Tháliát, hogy elevenítse és szépítse meg elpuhult képzelődéseit. Szálljon le arról a fent járó lóról, míg a boldogtalan Bellerophon díjára nem jutna és az Apostolok alkalmatosságán keressen olyan dicséretre méltó tárgyakat, melyekkel a jövő farsangba csinosan és épületesen mulattathassa vigságra termett hazafiai.

Ebbe való biztomba megbocsátok az Urnak az egész pártába maradt becsületes szüzek nevébe, csak osztán ne bántson az Ur többé bennünket. Mert higgye el az Ur, hogy minden árvaságunk mellett is nagyobb boldogságban élünk mi, mint sok ezer szerencsétlen asszonyok, kiket a kemény végezés érzéketlen férjek körmei közé kárhoztatott. Utálatosabb fogság ám ez annál, a melybe az Ur Carnevalt nem szégyenlő záratni. Ne legyen tehát ezután az Ur oly kegyetlen az árvák és özvegyek iránt. Emlékezzen meg róla, hogy egy azok közül az is, aki az Urat szive alatt hordozta, a ki még nincs 64 esztendő, pedig példája a tiszta erkölcsnek.

Tudom, hogy nehezteni fog az Ur erre a pirongató fenytésre. Szja lelkem, a hajlott időnek tulajdona ez is. Hanem bocsássunk meg egymásnak, magamat ajánlom.

Debreczenben.

Jámbor Mária.

Közli: DR. BARCSA JÁNOS.

J e g y z e t. Ezt a két levelet Fazekas Mihály írta.

Szerk.